

TERÖRİZM SORUNU

Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ

1 — GİRİŞ

«Dehşetin mutlak surette hüküm sürdüğü yerde herşey ve herkes susmaya mahkûmdur.»

Filozof Hannah Arondt-on Revolution 1965 s. 9

Milletin egemenliğine, milli egemenliğe çağımızda son yirmi senedir yaman bir düşmanın musallat olduğunu görüyoruz. Bu terörizmdir. Nasıl bir zamanlar emperyalizm millî devletlerin kurulmasını engellemeye, dünya hâkimiyetini kurmaya çalışmışsa günümüzde de terörizm millî hakimiyetin tecelli ettiği demokrasileri yıkmak isteyerek milli egemenliğin bir numaralı düşmanı halini almıştır. Terörizm görünmeyen, bilhassa masuma acımasız vuran evrensel bir belâdır. Evrênseldir diyoruz, bugün terörizm belâsından kurtulmuş, onun darbesini yememiş devlet yok gibidir.

Terörizmin bir totaliter silâh, bir strateji olduğu aşikârdır, bir azınlık dehşet yolu ile, terör yolu ile iradesini milli iradeye kabul ettirmeye çalışmaktadır. İnsan haklarına bilhassa hayat hakkına son derece önem veren demokrasiler kişileri kurtarmak için teröristin iradesine çok kez boyun eğmektedirler. Yavaş yavaş terörizme karşı bilinen kamuoyu terörü zecri tedbirlerle önlemek istemekte bu kez de ister istemez hürriyetlere ağır tehditler konmaktadır. Bu suretle te-

röristin istediği hasıl olmakta insan hakları ve hürriyetleri milli egemenliği temsil eden gerçek demokrasilerce tahdit edilmektedir. Demokrasiler buna çok dikkat etmelidir, milletlerarası işbirliği terörizmi önlemede birinci derecede önemli bir önlemdir. Bu ciddi ve samimi olarak yapılmalıdır.

Savaş, diplomasinin devamıdır denir. Terörizm ise savaş ve diplomasi ile elde edilemeyen sonuçları elde etmek için yapılan eylem veya eylemlerdir. Bu suretle uluslararası terörizm genellikle iki veya daha fazla memleketin vatandaşları veya bir devletle diğer bir devletin vatandaşları tarafından işlenen eylemleri içerir¹.

Uluslararası terörizm, dehşet, terör yaratarak kabul edilmiş uluslararası diplomasi ve savaş kuralları ve usülleri dışında sonuçlar almak ister.

Terörizmin belirgin özellikleri meçhullük ve yerleşmiş kuralların ihlâli, beklenilmezlik, nefret uyandırma ve gaddarlıktır. Savaş hatta iç savaş birçok bakımlardan önceden sezilir, genellikle gün ışığında vukubulur, katılanların şahısları bakımından esrar yoktur. İç savaşta Devletler Hukukunun tanıdığı kurallar vardır. Gerçekten iç savaşta muharip sıfatının tanınması (recognition of belligerency) halinde asi tarafın asker kullanması, asilerin üniforma giymeleri, yakalanan asilere esir muamelesi yapılması, mütareke yapılması, ana devletin asilerin ellerindeki limanları tarafsız ticarete karşı abluka etmesi, asilerin açık denizde tarafsız devlet gemilerini harp kaçağı için durdurup arama hakkı gibi hakları vardır. Ayrıca asilere asilik sıfatının tanınması (recognition of insurgency) mümkündür. Bu muhariplik sıfatının tanınmasından daha az önemlidir. Asilere sınırlı bir milletlerarası kişilik bahşedilmiş olmaktadır. Bu sıfatın tanınmasıyla devletler Tarafsızlık Hukukunu uygulamayı taahhüt etmektedir.

1) Jenkins - *International Terrorism A New Mode of Conflict*, in Carleton and C. Schaerf ed. *International Terrorism and world security* (1975) s. 20.

Asi sıfatı tanınanların açık denizde arama yapma hakkı yoktur. Tarafsız gemileri durdurma ve bayrağı ve hamuleyi araştırma gibi haklardan yararlanamazlar. Bunları ancak kendi devletlerinin karasularında kullanabilirler².

Terörizm zamanımızda en yaygın münakaşa edilen, aynı zamanda en az anlaşılan konulardan biridir. Birleşmiş Milletler eski Genel Sekreteri ve halen Avusturya Cumhurbaşkanı Kurt Waldheim 9 Temmuz 1976'da Güvenlik Konseyi'nde şunları söylüyordu: «Dünya toplumu bugün milletlerarası terörizmin eylemlerinden doğup emsali olmayan ve halen haklarında müstereken anlaşılmış kurallar ve çözümler mevcut bulunmayan, beşerî, manevî, hukukî ve siyasî mahiyette birçok sorunlara sebep olan pekçok meseleleri halletme mecburiyeti altındadır.»³

On bir yıl sonra aynı muğlaklık ve karmaşa devam etmektedir.

Bugün şehirlerdeki terörizmin gerilla savaşının yeni bir safhası olmadığı fakat ondan esaslı bakımlardan farklı ve değişik bir geleceği olacağı kanısı hakimdir.

Gerilla Fransızca «Guerre-Savaş» kelimesinden üretilmiş olup, küçük savaş demektir. İlk kez İberya yarımadasında Napolyon istilâsına karşı bir harekette 1803'de kullanılmıştır⁴. Fransız İhtilali zamanından beri terörizm ve gerilla hareketleri birbirinden ayrılamaz halde içiçe girmişlerdir⁵.

2) Yılmaz ALTUĞ - *Devletler Umumi Hukuku El Kitabı*, 2. bası 1977, s. 44.

3) New York Times'ın 10 Temmuz 1976 tarihli sayısı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Entebbe'ye İsrail Baskını olayını konuşmaya başlarken yapılmış konuşma.

4) Walter Laqueur, *Guerilla, A Historical and Critical Study*, 1976 s. 29 - 41, Dipnot 4.

5) Terörizm ile gerilla arasında ayrımı öngöremeyen eski görüş bir başyazarımızın bir yazısında da yer almaktadır. Bkz. Güneri Civaoglu - Terörün düşündürdüğü, Güneş 31.7.1985, Civaoglu Ağrı Dağında beş Japon, iki Alman ve dört Türk'ü silah tehdidiyle soyan bölücü çete mensuplarına gerilla yerine terörist demektedir.

Terörizm genellikle bilindiği gibi bir gerilla (veya ihtilâl) savaşının bir çeşidi değildir ve siyasi işlevi, fonksiyonu bugün tamamiyle değişiktir. «Şehir Gerilla» sı gerçekten şehirde cereyan eder, fakat kelimenin anlamında «gerilla» değildir⁶. Gerilla ile terörizm arasındaki fark kelime farkı olmayıp nitelik farkıdır⁷.

Teröristler genellikle kendilerine gerilla derler. Fakat, gerillalar terörist değildirler. Gerillalar muntazam askeri kuvvetlere savaş açan gayri muntazam askerlerdir. Teröristler ise ihtiyar adamlar, kadınlar ve çocuklar gibi zayıf ve savunmasız kişilere ve kaçabilirlerse askerler dışında herkeşe saldırırlar. Bu terörizmin en tehlikeli sonuçlarından biridir, bu sonuç muharıplerle gayri muharıpler arasındaki farkı, savaş hukukunun bu temel ilkesini kaldırır.

Özgürlük savaşçıları ile teröristler arasında da fark vardır. Özgürlük savaşçıları gayrinizami asker sayılabilir; nizami askeri kuvvetlerle savaşır. Sivillere saldırmazlar. Teröristler ise kasten sivilleri hedef alırlar. Terörizmi tanımlayan masuma karşı hesaplanmış olan saldıridir. Devlet başkanlarından sade vatandaşa kadar toplumun bütün unsurları tehlikededir.

Özgürlük savaşçısı harp kurallarına tâbidir, rehine almaz, sivilleri tehlikeye atmaz, silahlarını açıkta taşır. Buna karşı terörist silahlı çatışmaya uygulanabilen Devletler Hukukunun bütün temel kurallarını ihlâl eder. Siviller her ne kadar harpte tehlikede olabilirlerse de onlar şiddetin meşru mevzuları değildirler. Terörist bu farkı tanımaz onun tek hedefi masumdur. Bu eylemler hiçbir zaman kabul edilemez ve hiçbir şekilde mazur gösterilemez.

Terörizm, savaştan ayrı nitelikte olmakla beraber genel savaşlar iç savaşlar, ihtilâl savaşları, Milli Kurtuluş Savaşla-

6) J. Mallin ed. *Terror and Urban Guerillas: A study of Tactics and Documents*, 1972, s. 12.

7) Walter Laqueur. *Terrorism*, 1980, s. 15.

rı, yabancı işgaline karşı mukavemet hareketlerinde terörizmin birçok savaş stratejilerinden biri olduğunu görüyoruz. Fakat bu strateji savaşlarda mutaden ikinci derecede bir strateji olmuştur. Mamafih bugün dahi Milli Kurtuluş Savaşlarında terörizmin mubah olduğunu savunan katılmadığımız bir görüş mevcuttur.

II — TERÖRİZMİN TARİFİ VE KAVRAMI

Terörizm kelimesi Fransız ihtilâli sırasında ve Jakobenlerin terör sultanı döneminde doğmuştur. Terörizm önce siyasal baskı ve sosyal kontrol aleti olarak kullanılan Devlet eylemi ile eşanlamlı idi¹.

Jakobenler kendileri hakkında konuşur ve yazarken teröristi olumlu anlamda kullanmışlardır. Thermidor'dan sonra terörist cani anlamına geldi². Tabirin İngiltere'ye ulaşması gecikmedi. Burke 1795 te yazdığı meşhur bir yazıda halkın üzerine salıverilmiş «terörist» denilen binlerce cehennem köpeğinden bahsediyordu. O zaman terör geniş anlamda Fransız İhtilâlinde 1793 Martı ile 1799 Temmuzunu arasındaki dönem için kullanılıyordu ve aşağı yukarı «dehşet saltanatı» ile eşanlamlı idi.

1789 tarihli (*Dictionnaire de L'Academie Française*) Fransız Akademisi Lugatı ekinde terörizm, terör sistemi, rejimi olarak tanımlanmıştır. Daha sonra lugatlarda bir dehşet sistemi olarak daha geniş bir anlam kazandı.

Terör ile şiddet arasında kesin bir fark vardır. Şiddet evrensel bir olaydır, şiddet kendini doğuran hüsrân ve endişe hissinin yarattığı beşeri durumdan ayrılamaz. Şiddeti haklı göstermek için çok kez incitmek, zarar vermek istediğimiz kişinin yaptığı kötülüklerden ötürü cezalandırılması gerekti-

1) *Larousse Encyclopedique Revolution Française* maddesi.

2) F. Brunof, *Histoire de la Langue Française des Origines à 1900* Paris 1937, C. 9, s. 871.

gi veya bize zarar verebilecekleri veya vermek istedikleri için buna layık oldukları ileri sürülür. Terörü haklı göstermek içinse çok değişik bir mantık gereklidir. Kurbanlar açıkça teröristi tehdit etmezler, göreneksel moral standartlara göre masumdurlar. Bundan ötürü teröristler alelâde kavramlar ve tecrübeleri terkederler ve normal olarak kurbanlarından kişiler diye bahsetmezler. Konuya göre kurbanlar simgeler, hayvanlar veya ahlâksız kişiler olmaktadır. Bir terörist olmak için o kişinin dünya için özel bir tasavvuru, özel bir şuur olmalıdır. Bunun sonucu olarak terörizm evrensel bir olay (phenomenon) olamaz. Deliller gösteriyor ki terörizm sadece özel zamanlarda ortaya çıkan ve bir halkın bilincindeki özel gelişmelere bağlı tarihi bir olaydır³.

Bir terörist zorlayıcı korkutma ile görüşlerini kabul ettirmeye teşebbüs eden her hangi bir kimsedir⁴. Korkulu havadis yayan kimse veya korku yaratan kişiye de terörist denir. Hatta daha sonra terörizm o kadar çok değişik anlamda kullanıldı ki mutlaka siyasi olmayan her şiddet hareketini kapsayarak hemen hemen manasız oldu.

Hiç bir terörizm tarifi tarihe geçmiş bütün tedhişçilik çeşitlerini kapsayamaz. Zaten bugün terörizmin etraflı bir tarifinde anlaşmak hususunda güçlükler vardır. Böyle bir tarif mevcut değildir ve yakın bir gelecekte de bulunmayacaktır. Genellikle sistematik terörizmin 19. Yüzyılda ortaya çıkmış bir hadise olduğuna inanılır. Bu yanlış bir kanaattir. Molyer'in hayatı boyunca nesir konuşmuş burjuvası gibi çok eskiden beri teröristler ve terör hareketleri vardı. Bir çok ülkenin, Fransa'nın meşhur St. Barthelemy gibi yüz kızartıcı geceleri vardır.

The American College Dictionary terörü; «yoğun, kes-

3) David C. Rapoport, Introduction, *The Morality of Terrorism, Religious and Secular Justifications*, Edited by David C. Rapoport - Yonah Alexander, 1982 s. XIII.

4) James Murray, *A New English Dictionary on Historical Principles*, Oxford, 1979.

kin, üstün korku» olarak tarif eder. Aynı lugatta terör, bir politik grubun üstünlük sürdürmek veya üstünlüğe kavuşmak için şiddet kullandığı dönem olarak da tanımlanmıştır.

Terör ilerdeki tehlikelere atıf yapan bir çeşit uzatılmış yoğun korkudur.

Black'ın Hukuk Lugatı (4. Bası) sında (1951 de) terörizm kelimesi yok buna karşılık terör vardır: «Alarm, korku, dehşet, düşman veya tehdit eden bir olay veya tezahürden ötürü zarar geleceği hususunda endişe.»

Webster Lugatında (1951) terör «yoğun korku, yoğun korkuya sebep olan bir kişi veya şey» Bilhassa «Fransız İhtilalinde 1793 Mayısından 1794 Temmuzuna kadar süren dönem gibi bir ihtilâl sırasında siyasi idamlarla nitelenen dönem» diye tanımlanmıştır.

Terörizm ise «bilhassa bir siyasi silâh veya politika olarak korkutmak ve itaat ettirmek için terör ve dehşetin kullanılması» şeklinde tarif edilmiştir. Terörist ise terörizmi uygulayan veya destekleyen bilhassa,

a) Fransa'daki terörün saltanatı sırasında ihtilal mahkemesinin bir ajanı veya taraftarı,

b) Çarlık Rusyasında bazı ihtilâlciler derneklerden herhangi birinin bir üyesi» şeklinde tarif edilmiştir.

Günümüzde terörizm tanımlaması en az önüne geçilmesi kadar zor olan bir olgu haline gelmiştir. Bununla birlikte, içeriği ve yarattığı şiddet konusundaki tüm karışıklığa rağmen, en azından geçerli bir tarifini yapabiliriz: Terörizm bir hükümeti bir konusundaki politikasını değiştirmeye zorlamak için yasadışı şiddet kullanılmasıdır⁵.

1973 tarihli Kuzey İrlanda Olağanüstü Durum Hüküm-

5) Brian M. Jenkins - Uluslararası Terörizm 1985 bir diğer dünya savaşı - Rand Raporu Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.

leri Kanunu (heroency Provisions act) terörizmi şöyle tarif etmiştir: «Halk veya halkın herhangi bir sektörüne korku salmak için şiddet kullanmaktır».

ABD Karışıklıklar ve Terörizm hakkında Görev Kuvveti Kanununda terörizm için «Bir taktik veya tekniktir ki bunun vasıtasıyla bir şiddet eylemi veya şiddet tehdidi zorlayıcı amaçlar için ezici korku yaratmak asıl maksadı için kullanılır» denilmektedir.

Hayret verici bir şey de terörizmin sarıh bir hukuki tarifinin henüz formüle edilmemesidir. Türk Hukuk Kurumunun yayınladığı (1944) Türk Hukuk lügatında terörizm, terörist, tehdışcilik ve tehdışçi tabirlerine rastlanmamaktadır.

Terör, Ansiklopedik Zabıta sözlüğünde «Sürekli korku altında tutmak amacı ile şiddet hareketleri, kaçırımlar ve cinayetler işleme eylemleri, sistemli şiddet hareketleri ve cinayete başvurma eylemi» olarak tanımlanmıştır⁶.

Terörizm ise tedhiş hareketlerinin sürdürülmesi olarak izah edilmiştir.

Grand Larousse Encyclopedique terörizmi: İhtilalci gruplar tarafından icra edilmiş şiddet eylemlerinin tümü olarak tanımlamaktadır. Örnek olarak da Loert Camus'un «Halkın İradesi (Volonte du Peuple) grubu kişisel terörizmi ihdas edecek ve 1905'e kadar sürecekin cinayetler serisini başlatacaktır» cümlesini kullanır. Grand Larousse Encyclopedique terörizmi: Bir hükümet tarafından ihdas edilen şiddet rejimi olarak da tarif etmektedir⁷.

Dictionnaire de Politique terörü şöyle tanımlıyor: Hukuken Fransız Cumhuriyetine bağlı kalan isim gerçekten 1794 yaz ortasındaki kısa Robespierre diktatörlüğünün şiddetle hüküm sürdüğü dönem. Bilanço: 1500 ilâ 1700 kurban⁸.

6) Osman Sulhi Aksu, *Ansiklopedik Zabıta Sözlüğü*, C. 2, s. 872.

7) *Grand Larousse Encyclopedique* 1968, C. 10, s. 261.

8) Jean Malignon, *Dictionnaire de Politique*, «Terreur» Maddesi, s. 417

Uluslararası Terörizm;

- a) Yabancılar veya yabancılara ait hedeflere yöneltilirse,
- b) Hükümetler veya bir devletten fazla devletlerin beslediği desteklediği unsurlarca yapılırsa veya,
- c) Bir yabancı hükümetin veya uluslararası örgütleri siyasetlerini etkilemek için yapılırsa uluslararası nitelik kazanır.

Terör ile terörizm arasında fark mevcuttur. Terör çok kez gayri iradi olarak meydana gelebilir. Birçok savaş, terör ve kitle terörünün veya ihtilal maksadıyla ayaklanmanın birden patlak verdiği ve kontrol edilemez olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan terörizm siyasi maksatlarla iradi olarak terör yaratmaktadır, terörü sistematik ve hesaplı kullanmalıdır. Ne kadar ham olursa olsun bir terörizm felsefe teori veya idelojiye dayanır.

Terörizm «Bir devleti yıkmak için bir tekniktir» denmiştir⁹.

Albert Camus'a göre ise terörizm masumun boğazlanmasıdır, masumluğun ve hayatın çifte kurban vermesidir¹⁰.

Yerli veya uluslararası olsun Terörizm bir «zayıfın silâhıdır»¹¹. İktidara ulaşamayan veya hükümet siyasetini etkileyemeyen terörizm meşru yollarla muhalif siyasi grupların hükümetleri zorlayabilecekleri, yerleşmiş rejimleri devirebilecekleri ve tüm halkı korkutabilecekleri bir stratejidir¹².

Terörist eylemler eşit olarak ayrı ayrı mütalâa edilen kişiye, içinde yaşadığı topluma, mensup olduğu devlete ve bir

9) B. Crozier, *A Theory of Conflict*, 119.

10) Albert Camus, *Desistance, Rebellion and Death* Jean O'brient-rans, 1974, 134.

11) B. Crozier, *A Theory of Conflict*, 1974, 129.

12) Robert A. Friedlander, *Terrorism*, Vol I, 1979, p. 42.

parçasını oluşturduğu milletlerarası camiaya bir saldırı teşkil eder.

Tariflerden, iki ortak husus çıkıyor! Kuvvetin yarattığı korku, maksatlı olarak zararlı bir gayesi olan endişe.

20. Yüzyılda Adolf Hitler de korku ve menfaat ile bütün halkların teslimiyete yönelebileceğini iddia ediyordu: «Terör en kuvvetli siyasi silâhtır ve ben bazı aptal burjuvaları şok durumuna sokuyor diye ondan mahrum olamam.» Bunu Herman Rauschning 1939 da «Hitler bana dedi» adlı kitabında zikretmektedir¹³. Führer'le konuşan bir diğer yazar olan Hanfstöngel de Hitlerin şu sözlerini ilave ediyor: «Demokrasiler daima böyle saldırılar karşısında yapıları bakımından aciz olacaktırlar, zira savunmak için kendilerinin de bir otoriter rejim kurmaları gerekmektedir¹⁴.»

Milli irade ile, serbest seçimle iktidara gelen sonra Milli Egemenliği hiçe sayan totaliter korkunç rejimini kurmak için Hitler terörizmden fazlasıyla yararlanmıştır. Bu durum da bizim Milli egemenliğin zamanımızda bir numaralı düşmanının Terörizm olduğu hakkındaki görüşümüzü doğrulamaktadır. Şimdi, milli egemenlik düşmanı terörizmi metodik bir şekilde inceleyelim.

III — TERÖRİZM ÜZERİNDE DÜŞÜNCELER

Bazı düşünürler terörizmin yeni ve ciddi bir tehdit bilhassa açık Batı toplumlarına açık ve muhtemel bir tehlike teşkil ettiğini iddia ederler ve sert tedbirler isterler. Diğerleri aynı şiddetin uzun bir tarihçesini gösterip, terörizmin tali bir konu olduğunu, eylemcilerin haberleşme ortamını dala vere ile kandırması sonucu mübalağa ile büyütüldüğünü böy-

13) Roland İTEY, *La Croix*, La Evenement - Vendred, 26 Sept 1986.

14) İbid.

le bir şiddetin sınırlı cevapla karşılanabileceğini savunurlar¹.

Bütün bu iddialar sarıh tarifler olmaksızın ileri sürülür. Bu gün devletlerin, canilerin ve delilerin eylemleri bir yana bırakılırsa ortalıkta hâlâ eylemleri memnun edici surette sadece şahsiyetleri ile izah edilemeyen, şiddet felsefelerine ve iktidardakilere karşı silâhlı mücadelelere inanmış ve mevcut nizama dünyanın birçok yerlerinde bilhassa Batılı sanayi toplumlarında bir tehdit olan pekçok akli başında asiler mevcuttur².

«Terörizmin temsil ettiği belâ, eylemciler çoğu zaman kurtulduğu, cezalanmadığı, hattâ bazı yerlerde ve zamanlarda «kahraman» gibi görüldükleri için katmerlidir. Terör olayları - temellerindeki inançlar, ideolojiler meşru olsa bile kullandıkları taktikler bakımından namertçedir, saldırdıkları bir çok hedef bakımından - hele bu hedefler masum sivil-lerse menfurdur.»³

Bir Rand Corporation raporuna göre: Uluslararası terörist eylemler bir yılda yüzde 12 ilâ 15 artarak artık müessesleşmişlerdir. Araştırma bir nükleer terör eylemi öngörmemektedir. California Araştırma Müessesesi terörizm araştırmaları baş analisti Brian M. Jenkins devlet desteği olan terörizme doğru eğilimin artacağını söylemektedir⁴.

Mr. Jenkins 1972 de Münih'de olimpiyatlarda atletlere yapılan saldırıdan sonra terörist eylemlerin yılda yüzde 12 ilâ 15 oranında arttığını, 1984 de terörist ve kurbanlarının 60 devletin vatandaşları olduklarını açıklamaktadır. Eylemler geniş çapta, kamuya açık mahallerde patlatılan bombalar gibi hedefsiz şiddeti içermektedir. Teröristlere dünyanın her yerinde silahlar, sahte belgeler, emin evler ve diğer hizmetler sağlanmaktadır.

1) J. Bowyer Bell-An Overview, *Contemporary Terror Studies in Sub-State, Violence*, Edited by David Carlton and Carlo Schaerf, 1981, s. 21.

2) İbid, s. 22.

3) Talat HALMAN - Mehta'nın Ezanı - 4 Temmuz 1985 - *Milliyet*.

4) 5.12.1985 tarihli *International Herald Tribune*.

Bir mülâkatta Mr. Jenkins en üzücü belirtinin «kamu-
nun kayıtsızlığı, kaygusuzluğu» olduğunu söylemiştir.

«Terörizm adi, banal bir bakıma tahammül edilir» ol-
maktadır. Olağanüstü güvenlik tedbirleri hiç yorumlanmı-
yor. Diplomatların katledilmelerini ve devletlerin bunda par-
makları olmasını bekliyoruz» diyen Mr. Jenkins «teröristle-
rin taktikleri ve hedefleri muhtemelen pek değişmeyecektir.
Teröristler şeyleri havaya uçuracaklar, insanları öldürecekler
veya rehineler alacaklardır⁵⁾»

«Teröristler bir çok kimsenin ölmesini değil pek çok kim-
senin onları seyretmesini, onlara dikkat kesilmelerini ister-
ler. Bazı teröristler nükleer terörizme ahlaki bakımdan kar-
şıdırlar veya nükleer eylemlerin kamu nefretine sebep olaca-
ğından ve hükümetlerin şiddetle mukabele edeceklerinden
korkarlar. Nükleer terörizm kitle katliamına sebep olur. Kim-
yevi ve biyolojik silahlarda aynı sonucu doğurur.» demekte-
dir.

1972 Münih Olimpiyatları katliamından beri kıyıcı hare-
ketten üzgün ve hiddetli pek çok kimse, her kesim terörizm
denilen şiddet eylemlerinin birden ve görünüşte izah edile-
mez artışını anlamaya çalışmışlardır. Niçin meçhul müfrit
kişiler bazı karanlık örgüt veya meçhul ve gayrimuhtemel
dava adına masum kişileri öldürüyorlardı? Milletler aşırı ka-
tiller ve bombacılar kimlerdir? Bunların aklı başında mıdır?
Yeni bir şiddet çağında gerçekten yeni ve zorlu savaşçılar
mıdır? Terörizm —nasıl tarif edilirse edilsin— büyüyen bir
sanayi mi? Yoksa ani ve geçici bir alâmet midir? Sadece aka-
demisyenler değil fakat genel olarak halk ve bilhassa sorum-
luluk mevkiinde olanlar cevap istemektedirler. Cevaplar ve-
rilmıştır, toplumun rahatsızlıkları üzerine titreyerek çözüm-
ler sunanlar, kendi kendilerini uzman gösterenler, ciddi ve
düşünceliler, ve bilgililer hep cevap vermişlerdir.

Ama terörizmin yeniliği veya tabiatı üzerinde oybirliği

5) İbid.

ve anlaşma yoktur. Terörizmin geçmiş modelleri, günümüzdeki yönler ve en önemlisi gelecek ihtimalleri üzerinde katiyet mevcut değildir.

Geçen yüzyılın meşhur anarşisti

Nechayev: «İhtilâlcı (terörist) sadece bir ilim bilir: yok etme bilimi - konu aynıdır: Bütün bozuk düzeni en süratli ve en emin yoldan yoketmek onun için bir zevk, bir teselli, bir ödül, bir memnuniyettir: Terörün başarısı, gece ve gündüz bir düşünce bir gayesi olmalıdır: Acımasız yok etme»⁶ demektedir. Burada 19. Yüzyıl teröristinin acımasız yüzü ve fikri çok bir iyi görünmektedir.

Terörizm sadece bir psikopatolojinin tezahüründen sosyal memnuniyetsizlik baskı ve adaletsizlik belirtisinden fazla birşeydir, bu ahlâki bir suçtur, sadece Hukuk Devletine ve Devletin güvenliğine değil fakat medeni toplumumuzun bizzat kendisine bir saldırıdır⁷.

Terörizm olayının bazı kesitleri toplumumuzdaki hayal kırıklıkları, haksızlıklar ve terörist grupları teşkil eden kişilerin sosyolojisi veya psikolojisiyle açıkça izah edilebilir. Terörist faaliyetin diğer kesitleri ise terörist saldırıları kolaylaştıran veya sertleştiren teknolojik veya sosyal değişikliklerden doğmaktadır⁸.

Terörizme başvurmak birçok saik ve imkânlardan doğmaktadır. Meselâ sadece fakirlik tarihinde terörizme müracaat ve kendi iradelerini toplumun geri kalanına maddi şiddet tehditleriyle kabul ettirmek için yeterli görülmektedir.

6) Sergey Nechayev «Catechism of the Revolutionist», 1869 reprinted in Michael Confino; ed., *Daughter of a Revolutionary*; London: Alcove Press, (974) pp. 221-230.

7) Wilkinson, Op. Cit s. 314.

8) George H. Auester, «Eliminating the Terrorist: Opportunity» in. *The Morality of Terrorism* op. cit. p. 325.

Saikler toplumda ne reform yapılırsa yapılsın tamamen ortadan kaldırılamaz. Nükleer silâhların ve modern hassas güdümlü füzelerin (PGM) teröristlerin eline düştüğü zaman dünyanın hali ne olacaktır? 1960'dan beri yeni bir terörizm canlanması olmuştur.

Uluslararası terörizm tabiatı icabı ideolojik saike ve siyasi harekete bağlanmaktadır. Bunun şüphesiz ruhi ve akli denge bozukluklarından uçak kaçırancılar gibi istisnaları vardır. Mamafih bu görüşü kabul etmeyen önemli uzmanlar da vardır.

ABD. karışıklıklar ve terörizm Milli Görev Kuvveti (National Task Force on Disorders and Terroris) Direktörü H. H.A. Cooper Miami Herald gazetesinin 25 Temmuz 1977 tarihli nüshasının Panorama Bölümünde 4. sayfada «Ne ideoloji ne de siyaset teröristleri yaratmaz bunlar sadece terörizm eylemlere bulunulan akla uydurulmuş mazeretlerdir» demektedir.

Terörizm bugün sadece bir dünyayı saran kabus yaratmakla kalmamıştır aynı zamanda liberal endüstriyel ve çoğulcu toplumun sonunda imha edecek bir «şiddet diyalektiği» ni ortaya salıverecekle tehdit etmektedir. Milli egemenlik bu surette imha edilmek tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Terörizm her zaman mutlakiyete bir mukavemet aracı olarak görülerek haklı addedilir ve böylelikle menşeleri şüphesiz İlk Çağlarda bulunur. Plato ve Aristo müstebid idareye bir sapma, bir sapıklık ve en kötü hükümet şekli olarak bakılırlar. Eski Yunanistan'da müstebitlerin katilleri milli kahramanlar mertebesine yükseltilmişlerdir. Çiçero **De Officiis** adlı kitabında müstebitlerin daima şiddetli bir ölümle son bulduklarını ve Romalıların genellikle bunları öldürenleri alkışladıklarını kaydeder. «Bir müstebidin kanından fazla hiçbir kurban Tanrının hoşuna gitmez» sözü Seneka'ya atfedilir. Brütüs'ün medeni erdemleri vatandaşı olduğu Romalılar tarafından övülmüştür.

İlk Kilise kurucuları hükümdar öldürme konusunda hemfikir değildiler, fakat zulmün hem dini ve hem de Tabii Hukuku ihlâl etmesinden ötürü ona karşı çıkılmasını savunan etkili bir düşünce okulu vardı. Hazreti İsidore'un dediği gibi hükümdarın görevi adaleti muhafazadır. Bunun sonucudur ki zalim yöneticinin itaat talebi olamaz. Aquinas'lı Thomas, herkes tarafından öldürülebilecek olan, gayrimesru vasıtalarla saltanatı elde etmiş zalim ile sadece kamu otoritesi tarafından cezalandırılabilen müstebit arasında bir fark görmüştür. Salisbury'li John, Onikinci Yüzyılda müstebid katline açık bir savunma getiren İlk Orta Çağ yazarıdır. Jael ve Sisara, Judith ve Holofernes efsanelerine atıf yaparak, kanuna uygun hareket ederek halkının refahının bekçisi olan iyi bir Kralla, hükümlanlığı sadece kuvvete dayanan zalim hükümdar arasında esaslı bir fark olduğunu iddia etmiştir: Kılıçla zulmeden kılıçla ölmeye mahkumdur⁹. Jül Sezar'ın M.Ö. 44 de öldürölmesi ilk terörist eylemlerdendir.

Dante Sezar'ın katillerini İnferno adlı eserinde cehennem diplerine sürmüştü. Fakat Rönesans onların tarihteki yerlerini düzelitti. Constance Konseyi (1414 - 1418) hükümdar öldürölmesini yasakladı, fakat kavram Onaltıncı Yüzyılda Katolik ve Protestan düşünürlerce farksız olarak geniş bir şekilde kabul edildi.

Hükümdar öldürölmesi doktrini bilhassa 16 ve 17. Yüzyıllarda gelişti. İncil'deki (Matthew 26:52) «Kılıç tutanlar Kılıçla yok olacaklardır» ihtarı Hükümdar öldürölmelerinin ahlaki ve filozofik desteği oldu. Hükümdarın emri Allah'ın hukukuna aykırı ise halkın prensin emrine mukavemet hususunda bir hakkı vardır. Rönesans sırasında İtalya'da mut-

9) Müstebid hükümdarların öldürölmeleri konusunda İlk ve Orta Çağlar'da yazılanların bir özeti için bakınız: Roland Mousnier, *L'Assassinat de Henri IV*, Paris, 1964, 47 - 90 - Olivier Lutand, *Des Révolutions d'Anglelerre à la Révolution Française*, (The Hague, 1973) adlı eserinde müstebid öldürölmeleri konusunda Onyedinci ve Onsekizinci Yüzyıl boyunca yapılan tartışmaları zikretmektedir.

lakiyet döneminde İspanya'da ve Fransa'da hükümdar öldürme adeta moda oldu. Siyasi despotluğa çare olarak hükümdar öldürme doktrini en kuvvetli savunucusu İspanyol Cizvit bilgin Juan de Mariana olmuştur. Başlıca eseri **De Regis Institutione** (1599) Fransız makamlarınca yasaklandı, sonra yakıldı¹⁰.

Mariana sadece müstebid hükümdarlara karşı isyan hakkını değil gerekirse öldürme çaresini de savunuyordu: «Eğer anavatanı kurtarmak için başka bir yol yoksa prens bir halk düşmanı olarak kılıçla öldürülmelidir.

On yıl sonra 1610 da Fransız Kralların en büyüğü IV. Henri deli papaz François Ravailac tarafından aynen böyle öldürüldü.

Mariana' (1536 - 1632) ya göre Kralın iktidarı halkla yaptığı bir sözleşmeye dayanır. Eğer Kral sözleşmede kendine ait görevleri ihlâl ederse o azledilebilir ve azledilmelidir ve her özel şahıs onu öldürmeye gerekirse zehirle öldürmeye yetkilidir. Hatta daha önceki George Buchanan (1506 - 1582) **De Jure Regnis apud Scotos** adlı eserinde bütün insanlığın düşmanı bir müstebide karşı bir savaş açmanın «çok haklı» olduğunu iddia etti, bütün iyi erkekler böyle bir halk düşmanı ile daima savaş yapmalıdırlar. **Dar droit des magistrats** (1574) nın yazarı Yahudiler arasında müstebid katillerinin özel olarak Tanrı tarafından görevlendirilmesi gerektiğini (Yahudilerin daha az yüreksizlik edip teşebbüsü Tanrının dürtüsü olmadan ele almaları gerektiğini ima ederek) istihfafla kaydetmiştir¹¹. 17. ve 18. yüzyıllarda Krallık üzerine eser verenler geniş bir suretle bir Kralın hangi şartlarla bir müstebit olacağını tartışmışlardır. Bunlar bir halk egemenli-

10) O. Jászi and J. Lewis - *Agast The Tyrant, the tradition and theory of Thyrranicide* (1957), s. 36, W. Durant, *The Age of Reason Begins* (1961), s. 627 - 629.

11) J. W. Allen, *A History of Political Thought in the Sixteenth Century* (London, 1960), 320.

ği teorisi geliştirdiler ve bu da onları mukavemet hakkını kabule sevketti.

Bu eski «müstebit öldürme» kavramı Ondokuzuncu Yüzyıl terörist düşünce için ilham kaynağı teşkil etti. (Lipetsk'te, Haziran 1879) da ilk toplantısında Narodnaya Volya'nın hazırlanan programı sarih olarak «Wilhelm Tell'in kullandığı vasıtalarla savaşıcağız» diyordu. Bu genç Ruslardan çok azı Buchanani tanıyordu, ama hepsi birbir peşi sıra ilerici Rus kuşaklarının sevgilisi Schiller'i okumuştular ve «In Tyrannos» edebiyatını ezbere biliyorlardı. Rus terörizminin ilk kuramcılarlarından biri olan Nikolai Morozov broşürüne şiar olarak Saint Just ve Roberpierre'den bir müstebidin yargılanmadan yararlanmadan idam edilmesinin tamamen haklı olduğunu belirten iktibaslar seçmişti. Fakat müstebit hükümdarlar genellikle yalnız değildiler, yardımcıları olmadan çalışamazlar ve müstebit bir hükümdarın ölümü mutlaka zulmün sonu demek değildir. Bundan sisteme daha geniş bir cepheden saldırarak gereği ortaya çıkmaktadır. Bu fikir ilk önce Onsekizinci Yüzyılın sonundaki ve Ondokuzuncu Yüzyılın başında gizli derneklerde tartışılmıştır. Sihirli ve dini fikri meşguliyetleri ve gizli milletleri ile (fakat çoğunlukla çok maddi sosyal işlevleri ile) gizli dernekler kadim zamandan beri birçok medeniyetlerde mevcut olmuşlardır. Gizliliklerinin tam bir sonucu olarak faaliyetlerinin konusu ve önemi çok kez mübalağa edilmiştir. Onsekizinci Yüzyıl gizli dernekleri dünyanın eşitsizliklerini tartışabilirlerdi. Fakat bir kural olarak mevcut siyasi ve sosyal nizamı yıkmak için kumpaslar kurmaya girişmemişlerdi. İtalyan hürriyetinin şairi Alfieri 1770'lerde müstebid yönetimi *in un instante e con tuta certezza*¹² (bir anda ve bütün kesinliği ile) yok etmenin en etkin yollarını tartışmıştır. Fakat ancak Termidor'dan sonradır ki bu fikir kökleşmiştir. Yargılanmasında müstebitlere karşı kullanmak istediği vasıtalar sorulduğunda Baböf mağrurane: «müstebitlere karşı bütün vasıtalar meşrudur» diye bildirmişti ve daha sonra Buonarroti onu yankılıyordu: «Kutsal

12) Della Tirannide, opere di Vittorio Alfieri (Piacenza, 1811) XX.

bir maksadı elde etmek için kullanılan hiçbir vasıta suç teşkil etmez.» Baböfcülük diktatörlüğü hedef alan halk desteği olmayan hareketti. Özellikle halkın hoşuna giden herhangi bir şeyin eksikliği kesin olarak Baböfcülüğü terörizme dönüştürmüştü¹³.

Buonarroti'nin eseri *History of Baboeuf's Conspiracy for Equality* (Eşitlik) için Baböf'ün Kumpasının Tarihçesi, iki nesil bütün Avrupadaki genç ihtilâlcilerin adeta İncili olmuştur. Tarihi bakımdan Baböfcülük kişisel terör yerine silâhlı ayaklanmayı savunan Blancui'cilğin¹⁴ öncüsü olmuştur. Fakat daha sonra terörist düşünceyi de şiddetle savunması insan hayatına kıymet vermemesi ve «yirmibeş milyonun geleceği tehlikede olunca birkaç kişinin kaderinin ne önemi vardır?» şeklindeki görüşü ile etkilemiştir. Fransız İhtilâlinde düşmanı terör vasıtası ile korkutma yapılması başlangıçta içgüdüden ve içten doğan daha sonra bürokratik ve doktrinci olarak *Sans culottes* (Donsuzlar) tedhişe inancı kaybedinceye ve başlıca taraftarları aşırılıkları sebebiyle sahneden süpürülünceye kadar alıp yürüdü. Fakat terör tedbircilikle tamamı tamamına eşanlamlı değildi ve bunu savunanlar uzun vadede bunun nasıl kullanılması gerektiği hakkında henüz sarıh bir anlayışa sahip değildiler. Hem halkın desteğine hem de oldukça müessir bir polis kuvvetine sahip bir hükümete karşı amaçları muğlak ve kötü tarif edilmiş bir Jakoben geleneği belirli rahneler açamamıştır¹⁵.

«Jakoben tecrübesi ile iktidarı almanın ve muhafaza etmenin siyasî bir yöntemi olarak siyaset literatürüne giren terör, daha sonraki yıllarda uygulama ve teori alanında şu-

13) P. Buonarroti, *History of Baboeuf's Conspiracy for Equality* (London, 1936), 244, Richard Cobb, *The Police and the People* (London, 1970) 195.

14) Blanqui'cilik Fransız İhtilâlcisi Louis Auguste Blanqui (1805 - 1881) nin ileri sürdüğü doktrindir.

15) A. Spitzer, *Old Hatreds and Young Hopes* (Cambridge, Mass. 1971) 293; Pierre Mariel *Les Carbonari. Idéalisme et la révolution* (Paris 1971).

müllendirilmiştir. 1814 - 1830 restorasyon döneminde iktidarı ele alan kralcılar, ihtilalin tohumlarını kurutmak için terörü yaygınlaştırmış ve XX. yüzyıl başında sendikalizm felsefesinin kurucusu Georges Sorel «XX. Yüzyılın tek bir ilâhı vardır, o da korkudur» diyerek kitleleri yönetmenin ve onları arzu edilen hedeflere götürmenin en uygun çaresinin korkuyu yaygınlaştırmak olduğunu söylemiştir.»¹⁶

Diğer yerlerde, İspanya'da Piemont'ta ve Sicilya'da onların mirasçıları Carbonari'ler ve benzer gruplar Mukaddes İttifakı dehşete düşürüp hükümetleri devirmeyi başardılar. Fakat bu sistematik terör kampanyalarından ziyade ayaklanmaların sonucu idi. Carbonari'lerin tenkitçileri onlara isyan için en korkunç ve kanlı planları atfettiler. Bunların düşmanlarının evlerini ateşe vererek mahpusların kaçmasına yardım ederek, özdeyişlerine hasım birçok kişiyi hançerliyerek ve bu çok tehlikeli olduğunda daha uygun tasfiye metodu olarak zehir kullanarak terörü kışkırttıkları söylenmiştir¹⁷. Carbonarilerin herhangi bir kişiyi öldürmeye hazır acımasız profesyonel ihtilâlciler oldukları söylenmiştir. Kumpasa birkez katılınca üyeleri bütün kişiliklerini kaybederlerdi. Ailesiz ve vatansız, tamamen efendilerine ait olurlardı. Bir işaretle elde bıçak olanlara körü körüne itaat ederlerdi¹⁸. Carbonari'nin kullandığı lisan kana susamıştı. Aşağıdaki parça lisanın çeşnisini biraz aksettirmektedir.

«Put bize zulmeden ve Kutsal işlemlerimizi karıştıran müstebidi hoşça germeye kullanılmalıdır. Dikenden taç onun kafasını delmelidir. İplik onu darağacına götüren ipi gösterir, merdiven çıkmasına yardım edecektir. Yapraklar onun ellerini ve ayaklarını delecek çivilerdir. Başının iki ucu sivri kazma göğsüne girecek ve damarlarında dolaşan pis kanı akıttacaktır. Kurt bizim barışçı çalışmalarımızı bozduğundan balta başını gövdesinden ayıracaktır. Tuz despotların ebedi

16) Kamil Turan, Terörün yeni boyutları, *Tercüman* 26.4.1986.

17) Bartoldi, *Memoirs of the Secret Societies of the South of Italy*, London, 1821) 176-177.

18) Vicomte d'Arlincourt, *L'Italie Rouge* (1850) 4 ve devamı

alçaklığının bir abidesi olarak kalması için başının bozulmasını önliyecektir (vs.)¹⁹.

Hareketin ilk 1807 de Napolide gözüktüğünden gayri Carboneria'nın menşeleri hakkında günümüze dek çok az şey bilinmektedir. İlhamını Kuzey İtalya'daki daha önceki Avusturya aleyhtarı derneklerden mi veya Fransız Cumhuriyetçilerinden mi aldığı ve farmasonların hareketin kuruluşuna el atıp atmadıkları hâlâ bir münakaşa konusudur²⁰. Mamafih Carbonari faaliyetlerindeki terörist unsurunun çok mübalağa edildiği mutlaktır. Ara sıra terörist eylemler yapılmıştır. Fakat bunlar sistematik bir kampanyaya balığ olmamıştır.

Avrupada ilk defa gerilla taktikleri ile bir milli kuruluş savaşı stratejisi taslağını çizen Contedi Saint Jorioz aynı zamanda zorla bir ihtilâlcî diktatörlük kurma ve ihtilâl düşmanlarına karşı terörist vasıtalar uygulama ihtiyacı hakkında yazmıştır. Bu gibi telkinler cevapsız kalmıştı. Otuz yıl sonra Oraini III cü Napolyon'u öldürmeye teşebbüs etti ve Cavour «menfur mutassıp taraftarlarının uyguladıkları habis siyasi cinayet doktrinini» yazdı. Mazzini açık bir mektupta Cavour'u yerin dibine geçiren bir cevap verdi: «İtalya'da bilinmeyen hançer teorisini, mezardan çıkardınız. Bizleri haydut veya deli yerine mi koyuyorsunuz? Viktor Emanuel'in ölümü kime ve hangi maksada yarayabilir ki?»²¹ Gerçekten Mazzininin cinayete karşı tavrı o kadar iki yüzlü değildi, zira dostlarına yazdığı mektuplarda Judith'in elindeki kılıç, Harmodios ve Brutüs'ün hançeri, Vespas tarikatini kuran sicilyalının kaması ve Wilhelm Tell'in oku kutsaldı. Müstebidin istibdadına karşı ayaklanan kişide görülen Allah'ın parmağı değil miydi?

Merkezi Avrupa'daki «Doğrunun Ligi» (Daha sonra Komünistlik) gibi bazı gizli derneklerde terör doktrini önce tar-

19) Bartoldi, *op. cilt.* 30.

20) A. Falcionelli, *Les Sociétés Secrètes Italiennes* (Paris, 1969); P. Mariel, *Les Carbonari* (Paris, 1971).

21) G. Mazzini, *Scritti editi ed inediti* (Imola, 1931) LIX, 331-332.

tışılmış ve reddedilmiştir. Bir terzi ve ilk Alman Komünisti olan Wilhelm Weitling Paris'teki dostlarına yazdığı mektuplarda «Cehennemin gazaplarını çözerek cennet Krallığını kurmanın çeşitli yollarını» telkin ediyordu. Kadınların ortaklığını da ihtiva eden teklifleri arkadaşlarında hayret ve nefret uyandırdı ve hele hırsız proleterya'yı toplumun üzerine salıvermeyi teklif ettiğinde dehşete düştüler. Weitling 20.000 kadar «zeki ve cesur» katil ve hırsız seferber edebileceğini düşünüyordu. Muhabere ettiği kimseler arzu edilen bir sonun «cizvit taktikleri» ile muhtemelen elde edilemeyeceği düşüncesinde idiler²². Eğer katiller ve hırsızlar mağrurane kendilerine komünist ünvanı verirlerse bu davaya tamir edilmez zarar verebilecekti. Onların moral seviyeleri Weitling'in koyduğu örnekle islah olmayacak kötülükle elde ettikleri kazançları bir siyasi hareketin kullanması için teslim etmiyeceklerdi. Böyle teklifler kendilerine çok eğlendirici gelecek ve çok muhtemel olarak Weitling'i öldüreceklerdi. Bu mektuplar teatisi, Marks ve Engels'in haberi olmadan 1843 te cereyan etti. Bunların, Weitling'in bir sistematik düşünür ehliyeti hakkında kuşkuları vardı. Eylem için sağlam ve düşünüp taşınılmamış bir esas olmadan halkı ayaklandırmanın hileli olacağını iddia ediyorlardı. Fakat Weitling Paris'deki dostlarının delilleri ile fikrini değiştirmede ve «soylu hırsızı» daha sonraki yıllarda da yazılarında tasvir edilmeye devam etti. 1848 İhtilâlinin yenilgisinden sonra yayınlanan başlıca eseri **Caranten der Harmonie und Freiheit**'in yeni bir baskısında bu kavgada ölen bir hırsızın mukaddes bir davada bir şehit olduğu hususunda kamuoyunun ikna edilmesi gerektiğini yazdı. Böyle bir adamı ihbar eden, hiçbir zaman halkın intikamından kurtulmuş olmamalı ve onun intikamını alanlara himaye ve melce verilmelidir²³. İhtilâl yılı 1848 de terörizm kavramına yeni hız verdi, bu da belki Alman radikal demokrati Karl Heinzen (1809 - 1880) tarafından yazılan «Cinayet» (Der Mord) adlı bir denemede en veciz olarak ifade edildi.

22) J.K. Bluntschli, *Die Kommunisten in der Schweiz* (Zürich, 1843) 106 - 113.

23) *Garantie der Harmonie und Freiheit* (Hamburg, 1849) 221, 225, 236.

Heinzen cinayetin prensip olarak yasak olduğunu bu yasağın politikaya uygulanmadığını iddia etti. Yüzbinlerce halkın fiziki yok edilmesi yine de beşeriyetin yüksek menfaatleri için olabilirdi. Heinzen hareket noktası olarak müstebitlerin katledilmesini aldı, bu gibi kurtuluş eylemlerinin her zaman ve her yerde yapıldığına işaret etti. Fakat daha kitlevi ölçüde terör hareketlerini haklı göstermeye çalıştığı ortaya çıktı: «Barbarlar partisini ortadan kaldırmak için bir kıtanın yarısını uçurmak ve bir kan denizi dökmek zorunda kalırsanız vicdanınız sızlamasın. Bir milyon barbarı yok etmek zevki için severek canını ortaya koymayan gerçek Cumhuriyetçi değildir. Hürriyet düşmanları krallar ve generaller yerlerinden edilmedikçe sosyal ve siyasi ilerleme olamaz.»

Geçmişini düşünürsek Karl Heinzen modern terörizmin adeta tam hazır doktrinini hazırlamıştır. Daha sonraki terörizmin unsurlarının çoğu bu unutulmuş Alman radikal demokratın yazılarında bulunabilir. Şüphesiz bu zihin karıştıran bir doktrindi. Bir taraftan cinayetin bir suç olduğunu iddia ediyor diğer taraftan cinayet bir «fiziki lüzum» olabilir, dünyanın atmosferi ve toprağının bir miktar kana ihtiyacı vardır» diyordu. (Die Evolution 26 Ocak 1849) Her halükârda terakki kuvvetlerinin reaksiyonerlere karşı zafer kazanacağını mutlaka kesin olduğunu savunuyordu, fakat hürriyet ruhunun ve «iyi dava»nın hançer, zehir ve patlayıcı kullanılmadan kazanılacağından şüphe ediyordu: «Daha enerjik ve daha ümitsiz olmak zorundayız.» Bu onu kitle imhası için silahlar kullanılması yolunda spekülasyonlara sevk etmiştir. Zira baskı kuvvetlerinin daha büyük kuvveti, eğitimi ve disiplini ancak birkaç kişi tarafından dengelenebilirdi. Heinzen bu silahların ordular tarafından birkaç kişisel savaşçıya karşı kullanılamayacağını düşünüyordu. Bundan ötürü birgünde 100.000 kişilik ahali ile şehirlerin bütününe imha edecek zehirli gaza, (o zaman Congreve füzeleri denilen) balistik roketlere ve mayınlara büyük ümitler bağlamıştı. Heinzen 1848 ihtilâlcilerini yeterli sertlik göstermedikleri için kabahatli bulmuştu. Cinayet sanatına büyük öncelik vermedikçe hürriyet taraftarları yenilecektir. Heinzen ve ondan sonra Most ihtilâlin anahtarı olarak modern teknolojiyi görmeye

başladılar. Yeni patlayıcılar icat edilmeli bombalar kaldırımların altına yerleştirilmeli ve gıdayı zehirleme için yeni vasıtalar araştırılmalıydı. Terakkiyi sağlamak için bu alanlarda araştırma için ödüller verilmesini savundu. Makale önce İsviçre'de Biel'de aylık *Die Evolution* dergisinde 16 Şubat 1849 da yayınlandı. Makale birçok kez basıldı, Most'un *Die Freiheit* adlı eserinde de söz konusu edildi. Bu yayın sebebiyle Başkan Mc Kinley'in katlinden sonra Most yargılandı, her ne kadar Most'un avukatı Morris Hillquit mahkemenin dikkatini makalenin yazarı Heinzen'in çok önce öldüğüne ve zaten makalenin Amerikan Cumhurbaşkanlarına değil de Avrupa Krallarına karşı kaleme alınmış olduğuna çekmişse de Most, Blackwell adasında bir yıl hapse mahkum oldu. Gerçekte Most'un makalesi Heinz'in denemesi üzerinde başka kelimelerle ifade olunan ayrı bir yazı olup tıpkı basım değildi.

Heinzen'in sonraki mesleği profesyonel tedhişçilik değildi, Avrupa'nın yarısını uçurmadı, fakat Amerika Birleşik Devletlerine göç etti ve önce Louisville, Kentucky'de ve sonra da «Amerika'daki en medeni şehir» dediği Boston'da kısa ömürlü çeşitli Almanca gazetelerin editörlüğünü yaptı. İhtilâlcî avangard ile canî yeraltı dünyasının ittifakı fikri zaman zaman Ondokuzuncu yüzyıl terörist hareketlerin tarihinde (Narodnaya Volya gibi) ve 1960 ların Amerika ve Batı Almanya Yeni Sol militanlarının arasında gözükmiştir. Rus sosyalizminin babalarından biri olan Pavel Akselrod otobiyografisinde 1874 de kendisinin ve Rus ihtilâlinin gelecek büyükannesî Breşkovskaya'nın nasıl Güney Rusya ormanlarında aşikâr başarıya ulaşmadan zengin toprak sahiplerini ve yahudileri soyan ve yağmaladıklarını fakir köylülere dağıtan, meşhur bir hırsız aradıklarını anlatır. Bu zaman da Weitling'in teorisi unutulmuştu. Fakat neslinin bütün ihtilâlcileri gibi Akselrod Bakunin'i okumuştı. Bakunin de Weitling'e Zürih'de rastlamış ve onun derin etkisi altında kalmıştı. Bu karşılaşma Bakunin'in hayatına şekil veren olaylardan biri idi. «Onun spekülatif bir filozoftan tatbikatçı bir ihtilâlcîye dönüşümünü tamamlamıştı»²⁴.

24) E. H. Carr, Michael Bakunin (London, 1923)

En etkin değilse bile en dramatik teröristler bir siyasi ve sosyal değişme aracı olarak özel suretle terörün teori ve uygulamasına bağlanan kişiler ve gruplar olmuştur. Bunun da hükümetleri ve toplumun müesseselerini yıkmak bakımından da en önemli kişisel ve kollektif şiddet taraftarları 19. yüzyılın ikinci yarısındaki Rus anarşistleri olmuştur. Rus darikal teorici Alexander Serno - Soloevic 1867 de «kuvvet ancak kuvvete baş eğer» diyordu²⁵.

Hükümet şiddeti halk şiddeti ile karşılanacak ve terör Rus toplumunda değişiklik mekanizması olacaktı. İhtilâlcı Anarşizmin en meşhur sözcüleri Mikhail Bakunin ile Sergei Nechaev idi.

Gelecek Rus ihtilalinin başlıca hazırlayıcıları için hiç bitmiyen araştırmasında Bakunin mutassıp dindarlara büyük ümitler bağlamıştı. Fakat Stenka Rasin ve Pugackov geleneğindeki asi-hırsızlar için daha fazla ümitli idi ve halkın kötü ihtiraslarına hitap etmemeyi tercih eden Marksistler ve Liberaller hakkında sadece nefret etmiştir. Bakunin hırsızın Rusya'da ifade tarzı ve kitabî belagati olmaksızın uzlaşmaz ve yorulmaz eylem ihtilâlcisi olarak yegâne samimi ihtilâlcı addedilebileceğini yazmıştır. Hırsız gelenek olarak bir kahraman, bir halk kurtarıcısı, devletin ve onun sosyal nizamının tam düşmanı idi.

Bakunin'e göre hırsızı anlamaksızın hiçbir kimse Rus halkı tarihini anlayamaz. Gerçek bir halk ihtilâli isteyen bu dünyaya gitmeye mecburdu. Bu bir zalim acımasız dünya idi, fakat bu hükümet baskısının bir sonucu idi. Bu yeraltı dünyasının sonu ya halkın ölümü ya da onların nihai kurtuluşu demekti. Bundan ötürü de Bakunin hakiki bir halk ihtilâlinin ancak bir köylü ihtilâlinin bir hırsızlar ihtilâli ile birleştiği zaman olabileceği sonucuna varmıştı. Ve mevsim bu görevi yapmak için hazır²⁶. Mamafih Bakunin şahsi terör ve

25) Venturi op. cit. 281.

hatta gerilla savaşına önem vermemiştir. 1848 de eski Polonyalı subaylar ve belki bazı küçük rütbeli Avusturyalı subayların yardımını ile eğitilmiş muntazam bir ihtilâl ordusunun ortaya çıkmasını tasarlıyordu. Ancak Bakunin'in ölümünden sonradır ki takipçileri anarşistler kendilerini «eylem propagandasına» hasrettiler.

1840'larda Avrupa sahnesinde ilk gözüktüğünden beri ihtilâlcı coşkunlukta birinci olmakla beraber Bakunin ancak 20 yıl sonra ve ancak kendi ifadesi ile (bu muhteşem genç bağınaz, bu Allahsız inanç sahibi, bu belagatsiz kahraman) Sergei Nechaev'e rastladıktan sonradır ki bir tahrip teorisi geliştirmiştir.

Çok kez Rus Anarşizmin babası denilen Bakunin²⁷ 1866 da yazdığı (Milli Akaid-Katesizm) kitabında, soğuk, yaygın ve sistematik terörizmi değil seçkin ve belirgin hedeflere terörü savunmuştur²⁸. Fakat Nechaev'e rastladıktan sonra yaygın terör görüşünü benimsemiştir.

1869 da yayınlanan **Principles of Revolution** (İhtilâl Prensipleri)nde Bakunin «Biz tahripten başka eylem tanımıyoruz, bununla beraber bu eylemin kendini göstereceği şekillerin zehir, bıçak, ip vs. gibi son derece çeşitli olacağını kabul ediyoruz» diye yazmıştı. Tasfiye edilecekler daha önce tesbit edilmişlerdi. Ağlama ve figan takip edecek: «toplum» korku ve vicdan azabı içinde olacaktır. Mamafih İhtilâlciler mahvolmuşların ağlamalarına karşı kayıtsızlık gösterecekler ve hiçbir tavize girmeyeceklerdir. İhtilâlcilerin metodu terörist sayılabilir fakat bu onları vazgeçirmemelidir. Onların nihai gayesi ihtilâli gerçekleştirmektir. Kötüyü yok etme sebebi kutsaldır; Rus toprağı kılıç ve ateşle temizlenecektir.

26) Cenevre'de 1869'da yayınlanan bir broşürden naklen. Aynı tema Bakunin'in dostlarına yazdığı mektuplarda ortaya çıkmaktadır, ve M. Confino ve Arthur Lehning'in son araştırmalarında da gözükmektedir. Bkz. Laqueur, op. cit.

27) S. Dolgroff *Bakunin on Anarchy*, 1972, s. 100.

28) A. Masters, *Bakunin: The Father of Anarchism*, 1974, s. 2.

İhtilâlcinin gündüz ve gece sadece bir düşüncesi acımasız tahrip fikri olması zamanın en meşhur ihtilâlcı belgesinde İhtilâl Akaidi (kateşizm) adlı kitabında da tekerrür etmektedir²⁹.

Nechaev, İhtilâlcı Kateşizm kitabında şunlar vardır: «Gece ve gündüz onun (terörist) bir tek düşüncesi, bir tek gayesi olmalıdır; acımasız imha. Bu gaye gözönünde olarak, yorulmadan ve soğukkanlılıkla her zaman ölmeye ve buna mani olan herkesi kendi elleriyle öldürmeye hazır olmalıdır.»³⁰

Akaid kitabı bir çok kez iktibas edilmiştir ve kısa bir özeti maksadımız için yeterlidir. Kitap teşkilat için genel kuralların bir listesi ile başlamakta sonra ihtilâlcinin kendine ve diğerlerine karşı tavrını çizmektedir. O kaybolmuş, menfaatsiz, eşyasız, kendine özel ilişkileri hatta bir ismi olmayan adamdır. (İhtilâlin isimsiz askeri fikri İrlanda ve Sırbistan gibi birçok uzak terörist teşkilatında tekerrür edecektir.) Bunlarda üyeler isimle değil numara ile bilinirlerdi. O tek bir menfaat, düşünce ve ihtirasla, ihtilâlle tamamen meşgul olmalıydı. O toplumla, kanunlarıyla ve teamülleriyle ilişkiyi koparmıştı. Nazariyatçılıktan kaçınmalı ve kamuoyunu hor görmelidir; heran işkenceye ve ölüme hazır olmalıdır. Kendine karşı sert, başkalarına karşı sert olmalı aşka, dostluğa, minnete ve hatta şerefeye yer vermemelidir. Yalnız ihtilâlcı davanın soğuk ihtirasına yer vermeli ve sadece davanın

29) Burada İhtilalin Akaid'i olarak çevirdiğimiz Revolutionary Cateckizm'in yayın tarihi ve yazarı hakkında birlik bulunmadığını belirtmek isteriz. Friedlander, Terrorisme vol. 1. 1979 s. 23 te yayın tarihini 1869 ve yazarını da Nechaev olarak gösterirken Laqueur *Terrorism*, 1977 adlı eserinde yazarının Bakunin olduğunu yazdı, bu eser hakkında s. 286 şu bilgiyi vermektedir. İlk kez 1871 Temmuzunda *Pravitelstyennie Vestnik* de yayınlandı sonra genellikle eksik olarak çevrildi ve yeniden basıldı. Burada, M. Confino'nun *Violence dans la Violence Paris* (1973), 97 ve diğer yerlerinden iktibas edilmiştir. Biz Laqueur'un eserini doğru olarak kabul ettik.

30) Venturi, op. cit. s. 366.

başarısı ona zevk, memnuniyet vermelidir ve mükafat olmalıdır.

Taktik nasihat takip etmektedir: Acımasız tahribi gerçekleştirmek için ihtilâlcı inanmadığı şeyi yalandan yapmalı, kiliseye, işdünyasına, bürokrasiye ve orduya, gizli polise hatta Kraliyet sarayına sızmalıdır. Bakunin toplumu altı kategoriye bölmüştür³¹.

Anarşizm Batı'da ihtilâlcı ve şiddetli idi. Rus şiddet taraftarlarının Batıdaki benzeri ihtilâl uğruna ihtilâli savunan Louis August Blanqui idi. Jakobin diktatörlüğünün hayranı olan Blanqui toplumun ancak ihtilâlcı yöntemin öncüsü olarak hareket eden küçük, iyi teşkilâatlanmış ve iyi eğitim görmüş bir profesyonel terörist grup tarafından gerçekleştirileceğine inanıyordu³².

1870 Fransız - Prusya savaşında Fransız yenilgisi bir halk ayaklanmasına yolaçtı. İmparator III. Napolyon tahtını terketti ve adeta Büyük Fransız İhtilâli küçük çapta tekrarlandı. 1871 de Fransız Komünü bir Blanquiet çoğunlukla kuruldu ve kitle şiddetiyle mücadelesi bir kızıl terör tekrar başladı.

Komün'cülerle Versailles'in Hükümet Kuvvetleri arasında bir mini iç savaş çıktı, 2 ay içinde Komünarlar yenildi ve bu kez Kızıl terörden daha yaygın bir beyaz terör başladı³³. Yenilen Komüncülere göre yenilgi «ancak bir doğrudan eylem, isyanla ve terörizm eylemleri ile sosyal ihtilâlin gerçekleşebileceğini ispatlamış oldu.»

Paris Komününün yenilgisi Batıdaki radikal siyasi muhaliflere toplumun âdil bir şekilde değişmesinin tek yolu Dev-

31) Laqueur, op. cit. s. 43.

32) R. Blackey and Paynton, Revolution and Revolutionary ideal. 1976 s. 93-94; B. CROLE, History of Europe in the Nineteenth Century, 1953, (H. Fuist trans) s. 148-149.

33) İbid. s. 91-93.

let Başkanına yöneltilen şiddet olduğunu kanatını uyandırdı. 20. Yüzyılın başında terörist katillerin öldürdükleri Devlet Başkanı sayısı ona yükselmişti. A.B.D. Başkanı James A. Garfield, (1881); Rus Çarı 2. Aleksandr (1881); İrlanda Baş Sekreteri (Chief Secretary for Ireland) Lord Frederick Canevdisk (1882); Fransa Cumhurbaşkanı Sadi Carnot (1894); İspanya Başbakanı Antonio Canovas del Castillo (1897); Avusturya - Macaristan İmparatoriçesi Elizabet (1898); İtalya Kralı I. Umberto (1900); A.B.D. Başkanı William Mc Kirtley (1901); Rus Başbakanı Peter Stolipin (1911) ve İspanya Başbakanı José Canalejas Méndez ihtilâlciler teşkilâtçı bilhassa Birinci Kategoriye giren tehlikeli, zeki ve enerjik olan kişiler ilk önce öldürüleceklerdi. Zira bunların ani ve şiddetli ölümü hükümet üyeleri arasında korku doğuracaktı. İkinci olarak daha az suçlu olmamakla beraber hayatları geçici olarak bağışlanacaklar vardı; zira bunların canavarca suçları objektif olarak ihtilâli kaynatmakta idi. Üçüncü kategori yüksek rütbeli, zengin ve kudretliden ibaretti. Bunlar zeki ve dinamik olmıyan, aldatılması ve şantaj yapılması gereken sadece «hayvanlar»dı. Aralarında Liberallerde bulunan muhteris politikacılar kullanılmalıydı. İhtilâlciler onları körü körüne takip eder görünerek onlarla işbirliği yapmalı fakat aynı zamanda sırlarını araştırmalı bu suretle onların can ve şereflerini öyle bir derecede tehlikeye koymalıdır ki artık yüksek makamlara karşı mücadeleden geri çekilmeleri mümkün olmasın. Beşinci kategori, ağzı kalabalıklardır. Bunlar ihtilâlin platonik avukatlarıdır. Bunlar tehlikeli beyanatlar vermeye kandırılmalıdır; bunların çoğu mücadelede yok olur fakat, az bir kısmı gerçek ihtilâlciler olur. Nihayet kadınların bazıları faydasız ve aptaldırlar ve üçüncü ve dördüncü kategori gibi muamele görmeleri gereklidir; diğerleri henüz tam ihtilâlciler şuuru iktisap etmemiş olmakla beraber yetenekli, heyecanlı ve sadıktırlar. Altıncı kategori kaderlerini tamamen ihtilâlcilere bağlamış olanlardır. Bunlar ihtilâlciler partinin en değerli varlıklarıdır ve yardımları mutlak gereklidir. Son bölümün de Akaid Kitabı tüm ihtilâlde ısrar eder; müesseseler, sosyal yapılar, medeniyet ve ahlâk kökleri ve dalları ile yok edilmelidir. Bitişte haydutlar dünyasına bir atıf yapılır.

mıştır. Birliklerinde korkunç ve yenilmez bir kuvvet olacak gerçek ihtilâlciler bunlardır.

Bakun'inin ihtilâlcî Akaid Kitabı: Mevcut olmıyan terörist gruplar için yazılmıştı. Nechaev'in Narodnaya Rasprava'sı da Bakun'in «Dünya İhtilâl Birliği» gibi sadece bir hayal mahsulüdür. Nechaev'in tedhişçiliğinin tek kurbanı bir dost suikastçı, bir öğrenci olan İvan İvanovich İvanov'dır. 1869 da arkadaşları tarafından karanlık kalan sebepler yüzünden öldürüldü. Bütün aşırı belagatine rağmen Bakunin (eğer takipçisi olsaydı) tüm imha felsefesini uygulayacak şiddetten yoksundu. Bakunin, Nechaev ve takipçileri tarafından geliştirilen anarşist dünya görüşünde cennete ulaşmadan önce cehenneme tahammül etme felsefesi vardı³⁴.

Karl Marx Bakunine ve yöntemine şiddetle karşı idi. Nitekim 1871 de onun Birinci Enternasyonel'den atılmasını sağlamıştır³⁵.

Rusya'da Genç İhtilâlciler hatta Bakunin'den önce benzer fikirleri, uygulama imkânları olmaksızın açıklamışlardı. Orel kasabasında bir toprak sahibinin oğlu olan Zaichnevski «Genç Rusya» için bir broşür yayınladığında yirmibir yaşında idi. İhtilâlciler ne kadar tehlikeli olursa olsun her faaliyet için hazır olmaları gerektiğini savunuyordu.

Çarın ikâmetgâhı Kış Sarayına saldırımları ve orada yaşayanların hepsini yok etmeleri gerekli idi. Belki sadece Çarı ve ailesini öldürmek yeterli olabilirdi. Mamafih bütün «Çarcı Parti» - toprak sahipleri, zengin tüccarlar vs. - imparatoru savunmak için tek vücut olarak birleştiklerinde onlar hiç affedilmemeliydi; onların ihtilâlcileri hiç affetmedikleri gibi ihtilâlcilerle birlikte olmıyanlar onlara karşı idiler ve

34) Y. Alexander ve S. Finger eds. Rapoport *The Politics of Atrocity in TERRORISM: INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVES*, 1977, s. 46-61.

35) K. Marx *The First International and after*. (D. Fernback ed.) 1974, s. 310.

mümkün bütün imkânlarla yok edilmeleri gereken düşmanlar idiler³⁶.

Zaichnevski ve az sayıdaki arkadaşları kitabı basılır basılmaz tutuklanmışlardı. Siyasi önemi olmadı fakat öğrenciler arasında belirli bir tavrı yansıttı ve böylece 1870'lerde terörizmin bir öncüsü oldu.

İshutin'in «teşkilâtı» iki yıl sonra meydana geldi. «Cehennem» ismi verildi ve (mevcut bulunmadığı söylenmesi gereksiz olan) Milletlerarası Teröristler Teşkilâtı «Avrupa ihtilâlcı Komite» sinin Rus şubesi olduğunu ileri sürdü. Üyelerinden bazıları Çarı katletmeden söz ettiler ve bunların temel fikirleri bir kaç yıl sonra Bakunin ve Nechaev tarafından geliştirilecek kavramlara hayret verecek bir benzerlik arz etmektedir. Gayeleri Hükümet üyelerini ve büyük toprak sahiplerini öldürmektir. Cinayetleri kimlerin işleyeceğini tesbit için ihtilâlciler arasında kura çekilecekti. Terörist sahte bir isim altında yaşıyacak ve ailesi ile bütün bağları koparacak dostlarını terkedecek ve evlilikten vazgeçecek, kendini arkadaşlarından koparacak ve dostlarını yeraltı dünyasından bulacaktı. Cinayet için tesbit edilmiş günde tanınmasını önlemek için yüzünü kimyevi maddelerle tanınmaz hale sokacaktır. Cebinde saiklerini izah eden bir manifesto taşımalı ve teşebbüsünü gerçekleştirdikten sonra da derhal kendini zehirlemelidir³⁷. İshutin'in çevresindeki üyelerden bazıları onun ihtilâlcı eylem reçetelerini kabul etmiyorlardı; bunlar propagandayı ve okullar ve kooperatifler kurulmasını tercih ediyorlardı. Hatta kendi aralarındaki aşıkları akıl hastahanelerine kapamayı düşünmüşlerdir ve grubun bir üyesi (İshutin'in Kuzeni) olan Karakozov Çarın hayatına karşı bir suikast hazırlarken İshutin'in kendisinin sonradan değişik bir düşünceye sahip olduğu ve kuzeninin fikrini değiştirmeye çalıştığı görülmektedir. Karakozov teşebbüsünü yaptı, yakalan-

36) Zarchnevski çevirisi hakkındaki edebiyat için bz. F. Venturi, *Roots of Revolution A. History of the Populist and Socialist Movements in Nineteenth Century Russia*.

37) Venturi, 336-337, İshutin «teşkilâtı» için bakınız Venturi, 768-769.

dı ve asıldı. İshutin hapishanede öldü ve bir tenkil dönemi başladı ve bu süre içinde Rusya'daki teşkilâtlı muhalefet hakikatte silip süprüldü.

Ancak 1878 de Vera Zasulich'in Rus başkenti Valisi General Trepov'u vurmasından sonra Terörizm bir doktrin olarak; «Eylemle Propaganda» nın Rus nüshası olarak nihayet ortaya çıktı. Çarlık makamları terörizmin bu ani ortaya çıkışını Narodniklerin «halka gitme» lerindeki başarısızlıkla izah etmişlerdir. Köylüler ilgisiz kalmışlardı, işçiler ise gelecek mutluluğun havariyunları hakkında bilgi edinmişlerdi. Kitleleri seferber etmedeki başarı eksiklikleri, yetkili Rus makamlarına göre ihtilalcileri terörü hükümetin itibarını kırmak ve topluma bir ihtilâlcî partinin sadece mevcut olduğunu değil fakat aynı zamanda gittikçe kuvvetlendiğini isbat için yegâne müessir vasıta olarak görmeye sevketmiştir³⁸. Bu yorum hakikatten uzak değildi. Plekhanov terörün İhtilâlcî partinin zayıflığının sonucu olduğunu ve bunun sonucu köylü ayaklanması yapamayacağını yazdığında hemen hemen aynı görüşü benimsedi.

Rus terörizmi bir kaç safhada gelişti. Tutuklamaya karşı ara sıra silahlı savunma ve tutuklu ihtilâlcilere kötü muamele eden belirli polis memurlarına karşı bir tepki ile başladı. Çok az bir iki halde ihtilâlcî hücrelere sızmış casuslar idam edildi. Yeni bir ihtilâlcî dönemin başladığını bildiren ilk manifesto Serge Kravchinski'ninki idi. «Bir ölüme bir ölüm» adlı kitabında «Üçüncü kısım» denilen Çarın siyasi polisi'nin başı general Mezensev'in öldürülmesine katılmasının sebeplerini izah etmiştir. Manifestosu tezatlarla doluydu. Bir taraftan «sizler kudretin temsilcileri bizim düşmanımızın temsilcilerisiniz ve aramızda barış olamaz siz yok edilmelisiniz ve edileceksiniz» diye fikir yürütmüştür. Mezensev'in bir ihtilâlcî mahkeme tarafından hapishanelerde zalimce muamele edilenlere karşılık intikam olarak idama mahkum edildiğini iddia

38) N. I. Sheveko - Khronika sotsialisticheskoy Revolyutsii V Rossii 1878 - 1887 (Moskova 1906), 19 Bunlar İçişleri Bakanlığının yıllık iş raporlarıdır. Laqueur, op. cit. s. 286.

etmiştir. Sistemin zulmü devam ettiği sürece, ihtilâlciler mahkeme Devletin yöneticilerin başları üstünde demoklesin kılıcı gibi asılı kalacaktır. O zaman hareket sadece sınırlı kuvvetteydi, fakat saatten saate kuvveti artmaktaydı. Mamafih Kravchinski'nin düşmanın hüviyeti hakkında bazı şüpheleri vardı; zira aynı manifesto'da hakiki düşmanlarının burjuvazi ve kapitalistler olduğunu savunuyordu. Hatta bu mücadelede hükümetin tarafsız kalmasını bile telkin etti. Fakat kapitalizm ile devlet arasında bu çizgi nasıl çizilecektir? Narodnaya Volya'nın programı bilhassa Rus hükümetinin bir canavar olduğunu beyan ediyordu. Batı Avrupa devletlerinin aksine Rusya'nın toprağının yarısına sahip Rus hükümeti en büyük kapitalist sömürücü idi. ihtilâlcilere Devlet emlakini müsadere müsadresi verilmişti. Özel mülkiyet ihtilâlciler hareketine karşı mücadelede kullanılmadığı sürece dokunulmazdı.

Kravchinski'nin Manifestosu 1878 Ağustosunda çıktı. O yıl Kasımda **Zemlyai Volya** gazetesinin ilk nüshası da satışa çıktı. Kravchinski bunun başmakalesini yazdı ve bunda çalışan kitlelerin terörist eylemlerin bir sonucu olarak kurtulamıyacağını açıklamıştır. Ancak halk kitleleri bu ihtilali yapabilirler ve sistemi yok edebilirler. Bir sınıfa karşı sadece bir sınıf ayaklanabilir. Teröristler ihtilâlciler hareketin askeri öncülerinden fazla bir şey değillerdi. Eğer bütün kuvvetleri terörist hareketlere kanallı edilebilirse bu onların başlıca hedeflerinin terki anlamına gelirdi. Eğer sistemi yıkmada başarı kazanırlarsa bu bir Pirüs zaferi, büyük kayıplarla kazanılır bir muzafferiyet olacaktı, zira iktidar bunun üzerine burjuvazinin ellerine geçecekti.

Terörün kullanılması hakkındaki bu çekinceler ihtilâlciler hareketin (Plekhanov gibi) terörist hareketlerin diğer faaliyetlerin aleyhine teksif edilmesine karşı çıkan bazı üyelerini teskin etmişti. Terör konusunda fikir ayrılığı uzun zaman saklı kalamazdı. 1879 da terörist saldırıları artınca, münakaşa gitgide kızıştı ve sonunda bölünme vuku buldu. Mozotov, diğerleri arasında «saf terörden yana idi; Zhelyabov ve diğerleri jakoben tarzı bir darbe hedef almakta idiler ve terörün ancak

Çara ve onun paralı adamlarına onların tazyik politikalarına karşı ceza olarak kullanılmasını istemekte idiler. Plekhanov'u tutan Aptekman siyasi terörün o tarihte ancak özel durumlarda kullanılması gereken aşırı ve münhasır bir alet olarak tanındığını yazmıştır.

Fakat genel haletiruhiye tedricen silahlı mücadeleye kaydı. Harekete geçme hususunda karşı konulmaz bir arzu galip geldi ve genel komite Mart 1879 da yeni üçüncü kısım şefi Drenteln'i katledip katletmemek için oylamaya gidildiğinde Plekhanov bir oyla katle tek muhalif olarak sadece kendini buldu. Bir dereceye kadar tedhişçiliğe yöneliş, kitlevi tutuklanmalar, vahşi hükümler ve kesintisiz devam eden idamlar sebebiyle olmuştur. Fakat belki daha önemli bir unsur terörist faaliyetlerin ihtilâli getirmede çok fazla müessir oldukları hakkındaki inanış idi, zira bu faaliyetler, gözükür etkileri olmayan gayri kanuni propaganda ve teşkilat çalışmasının çok aksine kamuoyunda muazzam ilgi toplamakta idi. 1879'un sonbaharında bölünme gerçekleşmiş bir olaydı. Daha önce (Mart 1879 da) tedhişçilik için ideolojik mazeretin bazı tafsilatla zaten Morozov ve Tikhomirov tarafından yayınlanan radikal ve aktivist eğilimli **Listok Narodni Voli**'de taslağı çizilmişti. Siyasi cinayet herşeyden önce bir intikam eylemi idi aynı zamanda en iyi tahrik silahlarından biri idi. Bütün sistemi sarsmak için merkeze vurmak zaruri idi. Gelecek kitle hareketlerininindi, fakat terörizm kitlelere yol göstermeye mecburdu. Narodnaya Volya Merkez Komitesinin programı hükümetin en tehlikeli üyelerinin tasfiyesini partinin casuslara karşı savunmasını ve en inkâr edilemez baskı yapanların cezalandırılmasını terörist mücadelenin görevleri olarak listeye almıştı. Eğer devletin on ilâ onbeş temel direği birden ve aynı zamanda öldürülebilirse hükûmet paniğe kapılır ve hareket serbestliğini kaybederdi. Aynı zamanda kitleler uyanırdı. Fakat böyle bir terörün, iktidarı hangi yoldan fiilen ele geçirmeye sebep olacağı hiçbir zaman açıkça belirtilmemişti. Hükümet sadece parçalanıp kendiliğinden dağılacak mıydı? Yoksa bir halk ayaklanması mı olacaktı? Eğer böyle ise partinin kitleleri yöneltmek için bir teşkilât şebekesine ihtiyacı vardı

ve bir kaç tedhişçi vurucu grup yeterli değildi. Mamafih böyle bir teşkilat mevcut değildi. Tikhomirov iki veya üç yıllık sistematik terörün hükûmetin yıkılmasına sebep olacağını düşünmekte idi, diğerleri ve bu arada Sofia Perovskaya aynı şekilde iyimserdiler. En sonunda hükümet çok büyük tavizler vermeye ve teşkilâtlanma ve söz temel hususiyetlerini tanıma-ya mecbur olacaktı. Bu taktirde ihtilâlciler tedhişçi hareketlerini terkedeceklerdi. Bütün Narodovoltsy'lerin tedhişçi (ve bütün tedhişcilerin Narodovoltsy) olmadıkları, partiye mensup 500 kadar üyeden sadece onda birinin saldırı ve cinayetlerde aktif olarak katıldıkları öne sürülmüştür.

Daha önce belirtildiği üzere genel hava öğrenci teşkilâtlarını, entelijansiyayı ve toplumun diğer kesimlerini içine alan ve onları aşan tarzda çok kuvvetli bir şekilde teröristlerden yana idi. Hatta liberaller dahi (sosyalist propaganda için ol-mamakia beraber) bombalar için para vermeye arzulu idiler. Hatta Rusyadan göç etmiş Lavrov ve Mikhailovski gibi yaşlı, büyük ihtiyar adamlar dahi terörizme hayır dualarını vermişler, hatta Marx ve Engels Narodnaya Volya'nın eylemlerinin bir sonucu olarak Rusya'nın bir ihtilâlin arifesinde olduğuna inanmışlardı. Tekrar tekrar tedhişçiliğe karşı uyarmış olan Plekhanov artık daha fazla buna karşı konuşamayacağını hissetti, bu beyhude olacaktı; daha sonra entellijansiyanın tedhişe «Allah gibi» inandıklarını yazmıştır.

Terörist yaklaşımın en belirgin savunucuları olan Morozov İngiltere'de ve Romanenko İsviçre'de birer broşür yayınlamaya görüşlerini açıkladılar. Bunlar resmi «parti belgeleri» değildi, fakat yaygın bir ruh haletini ifade ettikleri için ilginçtirler ve başlangıçtaki bir tereddüitten sonra parti aşağı yukarı bunların dayandıkları mantığı kabul etti. Evet, yazarlar hâlâ terör eylemine gerçek ismini vermede biraz çekingen idiler, aynen Narodnaya Volya'nın «terör» daha uygun bir terim olacağı yerde «düzensizlik» demesi gibi. Tikhomirov «partizansavaşı» konusunda yazdı. Manası da daha sonra «terör» terimini kendinin de sevmediğini itiraf etmişti. Başlangıçta broşürüne «yeni Partizan Savaş» adını vermek istemişti.

Morozov ihtilâlcilerin nasıl meşru müdafaadan saldırıya geçişlerini tasvir etmişti. Hükûmet topları, hapishaneleri, casusları ve milyonlarca askeri ile bütün cephe taarruzlarını kolayca yenebilirdi, fakat terörist saldırılarına karşı kudretsizdi. Teröristlerin yegâne korkacakları kendi üyeleri tarafından tedbir yokluğu idi. Morozov'a göre terörizm eski model kitle mücadelesine nazaran çok daha fazla «pahaca müessir» tamamen yeni bir çarpışma metodu idi. Önemsiz kuvvetlere rağmen istibdadı yıkmak için her gayreti temerküz ettirmek hâlâ mümkün olabilecekti. İnsanın icat etme kabiliyetine sınır olmadığına göre, müstebidlerin saldırılara karşı tedbirler almaları hemen hemen mümkün değildi. Daha önce hiçbir zaman şartlar ihtilâlciler için şimdiki kadar müsait olmamıştı ve bir kez bütün bir seri terörist gruplar kurulduktan sonra hükümdarlığın son günlerini belirteceklerdi. Geçmişte terörizm teşebbüsleri ümitsizlik çok kez intihar eylemleri olmuşlardı. Bu feci unsur artık mevcut değildi. Tedhişçiler sadece kendi mahkemeleri tarafından verilen bir idam hükmünü yerine getirmekte idiler ve cellatların yakalanmayacaklarını ve bir iz bırakmadan kaybolacaklarını inandıracak her sebep mevcuttu. Zafer erken veya geç kaçınılmazdı. Terörist mücadeleyi körleştirmek ve burjuvaziye kendi tarafına çekmek için hükümet hemen mutlaka bir anayasa verecekti. Fakat terörist mücadele sadece istibdada karşı değil fakat Almanya'daki gibi bir anayasal baskıya karşı da kullanılabılırdi. Napolyon veya Bismark gibi diktatörlerin «diğerlerini cesaretlendirmek için» iktidara geçişlerinin hemen başlangıcında tasfiye edilmeleri gerekirdi ve bir ordu veya bir plebisit tarafından desteklenmiş olmaları sorun değildi. Bu yolda terör hürriyetin bir teminatı ve müstebit olacıklara karşı daimi bir caydırıcı olarak kalacaktı. Morozov'un görüşüne göre ihtilâlcilerin karşı karşıya bulundukları en esaslı halihazır görevlerin ilki terörizm için bir teorik temel bulmaktır. Terörizmi o zamana kadar herkes kendine göre anlıyordu. İkinci görev olarak terörizmin sistematik olarak uygulanması, bu suretle hükûmetin moralini kaybetmesi, zayıflaması ve nihai yıkılışının sağlanması idi.

Romanenko'nun görüşleri benzer şekilde idi; terörizm sa-

dece müessir değil beşeri idi. Bir kitle mücadelesine nazaran çok daha az kurbanda sebep olunuyordu. Bir halk ihtilâlinde kötüler kenardan bakarken en iyiler öldürülürdü. Terörizmin darbeleri başka suçlulara yönelirdi. Az birkaç masum ızdırap çekebilirdi, fakat bu savaşta kaçınılmazdı. O halde terörizm modern bilimin ihtilâlcî mücadeleye uygulanmasıydı. Romanenko Rus tarihini Desambiristlerin³⁸ günlerinden beri entelijansiya ile rejim arasında bir düello olarak yorumlamıştı. Halkı baskıcılara karşı ayaklanmaya davet etmek anlamsızdı zira kitleler yeter derecede kuvvetli değildiler. Sistematiik tedhişe gayri ahlaki olarak bakmak, kurtarıcı ihtilâle katkıda bulunan herşey a priori (tecrübeden önce edinilmiş bir fikirle) ahlakidir. Aynı değer müesseriyeti fikri ve bilhassa terörizmin insani vasfı Narodnaya Volya'nın merkez şahsiyeti Zhelyabov tarafından ve daha aşikâr ve coşkulu bir şekilde Lev Sternberg (1861 - 1927) tarafından **Politicheski Terror v. Rossi** adlı bir broşürde belirtildi. Sternberg'in görüşüne göre terörizm bir emniyet sübabı idi; eğer terör olmasaydı aşağıdan korkunç bir patlama olacaktı. Entellijansiyanın (aydınların) tarihi misyonu bu kontrol edilemeyen patlamayı önlemek daha sarîh olmak üzere ona başlamadan el koymaktı.

Romanenko'nun broşürü ileri gelen ve bütünü itibarıyla Rus ihtilâl hareketi ile sempati halinde olan Ukranyalı yazar

38) Desambristlere Rusca Aralık ayı «Dekabr» olduğundan Dekabristler de denir. Desambrist, 1. Nikolas dönemi başında St. Petersburg'da düzenlenen suikastın mensuplarına verilen isimdir. Suikast Çar Aleksandr'ın ölümünde tahttan mutlakiyetçi fikirleri bilinen veliahd Nikola'yı uzaklaştırıp yerine tahttan feragat etmiş olup Polanya ordusuna kumanda eden kardeşi Büyük Dük Konstantini geçirmek istiyorlardı. Bu surette suikastçılar Nikola sayesinde Rusya'ya anayasa rejimini kabul ettirmek istiyorlardı. 26 Aralık 1825 te beceriksizce teşkilatlanmış suikastçılar St. Petersburg'daki askerlerin bir kısmını ayaklandırmayı başardılar. Asiller «Yaşasın Konstantin, Yaşasın Anayasa» diye bağırıyorlardı. Cahil askerler Anayasa'nın Konstantinin karısı sanmakta idiler. Nikola kendine sadık kalan askerlerle isyanı derhal bastırdı. Elebaşlarından beşi asıldı. Yüzyirmisi Sibirya'ya sürüldü. 1856'da bunlardan sağ kalanlar imparator 2. Aleksandre'in çıkardığı af sonucu Rusya'ya geri döndüler.

M. P Dragomanov'un (1841 - 1895) eleştirisine cevap olarak yazılmıştı. Fakat Dragomanov teröristlerin «Makyavelcilik» lerini olduğu kadar sadece muhafızların öldürüldükleri bankalara ve pastahanelere yapılan saldırıları da kınamıştı, Dragomanov «Hükûmetin yaptığı teröre tabii cevap olan Rusya'daki terörizmi kabul bir şey, terörizmi bir sistemde ihtilâlcî mücadelenin temel bir esası yapmak başka şeydi» diye yazmıştı. Terörizm nihai tahlilde patolojik bir olaydı ve eğer ihtilâlcilerin emeli lekesiz olacak idiyse bu yalnızca metodun saflığı ile vukubulurdu. İhtilâlcileri hapishaneden kurtarmak için alenen hatta gizli polise karşı saldırıların hepsi haklı teşebbüsler idiler, fakat bir sistem olarak kişisel terör ahlaken haklı görülemezdi.

Terörizm doktrininin baş savunucularının daha sonraki kaderleri ilginçtir: Morozov yirmi yıldan fazla Çarın hapis-hanelerinde kaldıktan sonra 1905 te serbest bırakıldı. Kimya, çevrenin yaratılışı ilmi, tarih ve Hristiyanlık üzerine şiirler ve broşürler yayınladı. Bütün bunlara bakınca kimyasının tarihi bilgisinden daha iyi olduğu görülmektedir. Kadetlerin (liberal anayasacıların) bir destekleyicisi olmuş fakat 1917 den sonra Rusya da kalmaya karar vermiş ve Bilimler Akademisinin bir onur üyesi yapılmıştır, 1946 da ölmüştür. Diğer taraftan Gerasim Romanenko (1858 - 1927) aşırı sağa doğru kaymıştır, «Siyah yüz»e girmiştir. Bazı eleştiricileri onun başlangıçtan beri bir sosyalist olmadığını bir terörist olduğunu iddia etmişlerdir. Tikhomirov da sonraki yıllarda resmen terörizmi reddetti ve muhafazakâr bir yazar oldu. Sternberg Sibirya'daki sürgün yıllarını iyi kullandı, dünya çapında bir etnografyacı oldu.

Narodovoltsy'lerin kullandığı aşırı vasıtalar ile bunların nisbeten ılımlı siyasi talepleri arasında çarpıcı bir çelişki vardı. Bu bakımdan şüphesiz Navrodovoltsy'ler Bakunin'in tüm tahripçiliği ile mutabık değildiler. Narodnaya Volya Merkez Komitesi'nin III. Aleksandıra yazıp onun selefinin katlinden on gün sonra yayınlanan bir mektup terörün müessif bir ihtiyaç olduğunu, teröristlerin sadece genel bir af ve ilkel me-

deni hürriyetleri içeren bir anayasa istediklerini bildirmektedir. Eğer bu talepler karşılanırsa terörist faaliyet sona erecek ve bir barışçı fikir mücadelesi şiddetin yerini alacaktı. Hiç olmazsa bazı Navrodovoltsy'lerin sadece «bombalı liberaller» oldukları sebepsiz de olmaksızın söylenmiştir. Navrodovoltsy için dinamit üreten bilimsel dahi Kibalchick özel hayatında ve siyasi görüşlerinde en yumuşak insanlardan biri idi. Lev Deitch daha sonra «eğer onun gibi barışseven bir kişi teröristlerle işbirliğine razı oldu ise bu bir vicdanı olan kişilerin bu şartlarda başka çare göremediklerini isbatlamıştır» diye yazmıştı. Nechaev'in (Bakunin'in aksine) bir sosyalist olmadığı fakat Robespierre tarzında bir Jakoben olduğu ve Yirminci Yüzyılın ilk on yılında Burtsev, Savinkov ve Schweitzer gibi Rus teröristlerinin esaslı avukatları ve tatbikâtları da sosyalist olmayıp radikal liberaller oldukları da aynen doğrudur.

Narodnaya Volya'nın yönettiği terörist kampanyası Avrupa'nın diğer yerlerinde olup (F. Venturi'nin kaydettiği gibi) karanlık ideallerden esinlenen münferit kişilerce işlenen anarşist faaliyetlerden esaslı itibarıyla farklıydı. Rus terörizmi hem bir İhtilâlcî Sosyalist Partisinin teşekkülünün bir vechesi idi hem de Rus toplumundaki genel krizin bir emaresiydi. Terörist kampanyayı açan Vera Zasulich daha sonra tedhişin kapalı bir yerde büyük bir fırtına gibi olduğunu dalgaların yükseldiğini fakat huzursuzluğun yayılmadığını yazmıştır. İhtilalcilerin kahramanlığı konusunda en coşkulu bir tarihçe yazan Kravchinski, terörizmin artık bir sistem olarak sürecini yitirdiğini ve canlandırılmayacağını yazmıştır. Bir taraf ona olan önceki inancını yitirmişti. Öbür taraf ise artık ondan korkmuyordu. Kravchinski'nin kehaneti mevsimsiz çıktı, terör tekrar, fakat ancak yirmi yıl sonra ve yeni bir ihtilâlciler kuşağı tarafından canlandırıldı.

Narodnaya Volya geleneği sürüp gitti ve partiyi tekrar kurmak için teşebbüsler yapıldı. Zaman zaman (hafifçe değiştirilmiş) programı ve diğer edebiyatı yayınlandı. Rus göçmen çevrelerinde ortodoks Marksistlerin stratejisini tartı-

şan kuvvetli savunucuları vardı. Lenin'in ağabeyi Aleksandır Ulyanov başlıca üyeleri tutuklanıp 1887 de asılan küçük bir terörist öğrenci grubunun başı idi. O dahi «sistematik terörizmi» savunuyordu ve halkın hakları bulunmadığına ve hareket etmeye hazırlıksız olduğundan teşebbüs aydınlardan entelijensiyadan gelmesi gerektiğine inanıyordu. Şunu da belirtmekte yarar var ki şaşkınlık verici bir şekilde V.İ. Lenin ve Bolşevik liderler Sosyalist İhtilâlciler Terör Kampanyasına karşı idiler ve Bolşevikler (1918 - 20) İç Savaşa kadar kişisel ve grup terörizmine karışmadılar³⁹. Uzun bir süre sükuttan sonra terörist eylemin önemi üzerinde Londra'da yayınlanan yeni bir gazete Narodovolet'o'de 1897 de tekrar duran ilk kişi rejimin radikal demokratik bir muhalifi olan Burtsev'di. Daha gazetenin ilk sayısında aşıkâr, tevil götürmez bir şekilde Narodnaya Volya gelenekindeki terörizmin geleceği olan tek politika olduğunu belirtti. Burtsev Rus hükümetinin müdahalesi üzerine tutuklandı fakat daha sonra serbest bırakıldı. Yeni bir broşür yayınladı ve terörizm için desteğin süratle arttığını, terörizmi tasvip edenlerin tek bir aile olduklarını ve hiç olmazsa bir süre aralarındaki fikir ayrılıklarını unutmak gerektiğini ısrarla belirtti. Terörizmin için destek ondokuzuncu yüzyılın bitiminden sonraki yeni terörist dalgasına tarihi anlamlı bir dönüş noktası olarak bakan ılımlı sosyalist Krichevski gibi beklenmeyen taraflardan gelmiştir. Destekleyen diğerleri Grigorovitch (yani Zhitlovski) ve Rusya ve Leh dillerinde olup o sırada gözükmeye başlayan Nakanune, Przedswit, **Revoliutsionnaya Rossiia** ve **Vestnik Russkoi Revolutsii** gibi çeşitli dergilerdeki yazarlardı.

Leon Troçki «fakat ihtilâl, ihtilâlciler sınıftan emrindeki bütün yöntemlerle gayesine varmasını talep eder - eğer gerekirse silâhlı bir ayaklanma ile, - eğer mecbur olursa terörizmle» diyerek Narodnaya Volya yöntemini açıkça kabul etmiştir⁴⁰.

39) V. I. Lenin, What is to be done? Burning auestions of Our Movement (New World ed. 1969) s. 74-77.

40) Leon Trotsky, *Terrorisme and Communism*, Ann Arbor, University of Michigan, 1963, p. 58.

1900 de Sosyal İhtilâlcî Parti sonunda Harkof'ta kuruldu ve 1902 de İç İşleri Bakanı Sipyagin'in katli ile başlayarak ikinci terör dalgasının asıl unsuru oldu. Gots ve Rusanov gibi eski Narodnaya Volya'nın bazı artakalanlarını ihtiva eden yeni partinin liderleri terörizmin gerekli ve kaçınılmaz olduğunu savundular. Terörizm kitle mücadelesinin yerini alacak değildi, aksine kitlelerin iltılâle hazırlanmasını kuvvetlendirecek ve tamamlayacaktı. Parti sistematik terörizmin sanayide kargaşalıklar, tarımsal ayaklanmalar ve gösteriler gibi diğer açık kitle mücadelesi şekilleriyle düşmanın teşkilâtını bozmaya sebep olacağını beyan ediyordu. «Terörizm faaliyeti ancak otokrasi üzerine zafer ve siyasi hürriyete tam kavuşmakla son bulacaktır. Bir terörist «savaşçı teşkilât (Boevaya Organisatria-Bo) kurulmuştu ve parti içinde muhtariyet verilmişti. Sosyal Demokratlarla bir polemikte parti liderleri terörün siyasi maksadını tarif etmişlerdi. Terörist taktikleri kullanma hakkındaki eski kavga tarihsel deneyimin ışığında çözümlenmişti. Daima terörizme karşı ideolojik sebepler vardı fakat ihtilâlciler kullanmaya mecbur oldukları vasıtaları seçmeye muktedir olmadıklarından buna sürüklenmişlerdi. Kurbanlarının insan haysiyetini yoketmek için Çarın otokrasinin kullandığı kazaklar ve onların atlı uşakları (nagaikas) saldırılarına karşı meşru müdafaa gerekli idi⁴¹. Hapsolunan ihtilâlciler intihara ve ümitsizliğe sürükleniyorlardı. Sosyal Demokratların organı **Iskra** terörizmin tek tesirinin ihtilâlcî öncüleri kitlelerden ayırmak ve teşkilât çalışmalarına balta vurmak olduğunu iddia etmiştir⁴². Bununla beraber aynı zamanda **Iskra** hükümetin grevci işçilere ve siyasi mahkûmlara karşı insanlıkla hareket etmesini istiyordu. Hükümet buna nasıl mecbur edilebilirdi? Belki konuşmalar ve makalelerle! Kurşunların ıslığı hükümdarların aldındıkları yegâne sestti. Soldaki halk gittikçe terörist eylemin propagandacı ilkesini öğreniyorlardı. (Geçerken not etmek gerekir ki Savaşçı Teşkilâtın Kalyayev, Balmaşev, Savinkov ve Karpoviç gibi bazı belki ençok lider üyeleri daha

41) Laqueur, *ibid*.

42) *İbid* 1 Mayıs

önce Sosyal Demokrat, terörist aleyhtarı teşkilâtlara mensup bulunuyorlardı.) Sosyal ihtilâlciler terörün kurulu düzende karışıklık yarattığını iddia ediyorlardı. Tekrar daha sonraki olayların göstereceği üzere bu beyan mübalağalı değildi. O zaman siyasi polisin başı olan Gerassimov daha sonra terörist faaliyetin rejimin yönünü değiştirdiğini yazmıştı: «Gerçekten bütün bakanlar insandır ve bunlar yaşamak istiyorlar. İçişleri Bakanı Durnivo seneler sonra Tikhomirov kendisine terörün deliliğinden bahsettiğinde hemen aynı kelimeler kullanmıştır: Ahmakça olabilir fakat çok zehirli bir fikir, kudretten iktidarsızlık yaratan çok korkunç bir fikir.»

Sosyal İhtilalciler yirmibeş yıl önce Noradnaya Volya'nın eylemleri kıyasen daha az halk desteğine rağmen muazzam etkili olduğunu ve bir süre makamların anayasal reformları düşündüklerini iddia etmişlerdir. Şimdi ihtilalci hareket halkın daha çok kısımlarına ulaştığına göre etki ne kadar büyük olacaktır? Sosyal İhtilâlciler teröre bir psikolojik gerek olarak bakmalarına rağmen terör bir çok silah arasında sadece bir tanesidir. Kendi kendini devam ettirir olmamalıdır. Sonuçları hakkında hayaller mübalağalı iyimserlikler kurmamalıdır ve terörün geçici bir olay olduğu açıktır. Bu özel Rus şartlarının sonucudur. O sadece mücadelenin diğer şekillerini kuvvetlendirmiştir. Aynı zamanda Sosyal İhtilâlciler planlanmış, teşkilatlı sistematik teröre itiraz edip tesadüfi terörü kabul eden Sosyal Demokrat Iskra'yı tenkit etmişlerdir. Planlanmamış terör gereği icabı rastgele olacak ve gereksiz kurbanlara sebep olacaktır. Parti, teşkilât kime ve ne zaman saldırılacağına karar vermeye mecburdur. Ülke dışındaki parti ideologları tarafından desteklenen terörün rasyonel karakteri hakkındaki bu görüşler Rusya içindeki teröristler tarafından mutlaka paylaşılmıyordu. Teröristlerin kullandıkları lisan bile onların mantıksızlığına işaret ediyordu. İhtilâlciler kinle hareket eden, şereften ilham almış ve kendini kurban etme arzusu ile dolu bir kahraman idi; bomba atmak mukaddesti⁴³.

43) Alexander Gerassimov - *Der Kampf gegen die erste russische Revolution*, Berlin, 1933, s. 205.

Terörist faaliyetlerin, yüzyılın başında Rus kamuoyu üzerindeki etkisi hayret verici idi. 1878 - 1881 arasında aydınlardan bazı destek vardı halbuki yirmi yıl sonra «Toplum» çoğunluğu ile teröre sempati duyuyordu. 1903'te İç İşleri Bakanı Plehwe'nin öldürülmesinden sonra bütün hayatı boyunca terörizmin aleyhtarı olmuş olan Plekhanov bile bazı hallerde bu gibi faaliyetleri haklı buluyor ve Sosyal İhtilâlcilerle işbirliği öneriyordu. Ancak Akselrod ve Martov gibi başlıca Sosyal Demokratlar partiyi terketme tehdidinde bulunduktan sonradır ki Plekhanov işbirliği teklifini geri almıştır.

1905 Ekiminde Çar bir yasama meclisi kurulacağını bildiren meşhur manifestosunu yayınladıktan sonradır ki Sosyal İhtilâlciler terörist faaliyetlerine son vermişlerdir. Bu faaliyetlere 1906 Ocağında tekrar başladılar ve Birinci Duma açılınca ara verdiler ve Duma 1906 Temmuzunda dağıtılınca tekrar başladılar. Maksimalistler (müfrit sol cenah) denen daha radikal bir grup Sosyal İhtilâlcilerden kopmuş ve kendi mücadele teşkilâtını kurmuştu. Bu sırada terörizm hakkındaki münakaşa son bulmuştu zira ihtilâl sırasında siyasi şiddet günlük ahvalden olmuştu. Bolşevikler buna arasına müraaat ediyorlardı. Siyah yüz ise programlar hazırlıyor ve siyasi rakiplerini katlediyordu. Yegâne münakaşalar terörist taktikleri üzerine yapılmaktaydı. Maksimalistler Sosyal İhtilâlcilerin Savaşçı Teşkilâtını tamamen merkezi ve hiyerarşik yapısından ötürü tenkit ediyorlardı. Liderler yukardan tayin ediliyordu ve üyelerin faaliyet planlarını eleştirmek hakları yoktu. Maksimalistler Gershuni gibi bir dahi adam başta olduğu sürece böyle merkeziyetçiliğin üstünlükleri olabileceğini ileri sürüyorlardı fakat yaratıcılık ve irticalen iş yapmak için yeteneklerini kaybedecek alt kademeler arasında memnuniyetsizlik ve hayal kırıklığı yaratacaktı. Başkomutan bir polis ajanı olduğu zaman (ki bu gerçektir) bu tabiatıyla tam felâkete sebep olmuştu. Maksimalistler çok ileri giden ademi merkeziyetin de mahzurları olduğunu biliyorlardı, çok daha fazla kurbanı sebep olacak ve siyasi açıdan kötü zamanlanmış ameliyelerle sonuç bulacaktı. Ademi merkeziyetçi terörist grupları da polis ajanlarının sızmalarına karşı garanti

edilemezdi. Bu suretle ideal çözüm merkezileşmiş ve ademi merkezileşmiş terörün avantajlarını birleştirmek kuvvetli bir merkezi liderlik muhafaza ederken mahalli gruplara da daha fazla ölçüde muhtariyet vermek olacaktı.

Mamafih ideal taktikleri soyutta münakaşa etmek onları uygulamaktan daha kolaydı ve münakaşalar hiç şüphesiz terörizmin hakikatte tavsadığı bir döneme aitti. 1907 den sonra Maksimalist savaş teşkilâtı yoktu ve benzer bir kaderi Sosyal İhtilâlciler Azev⁴⁴ 1909 da bir casus olarak maskesi düşürülmeden daha önce tatmışlardı.

Mayıs 1909 daki Sosyalist İhtilâlciler Parti konferansında Rubanoviç şiddetle terörizmi kınadı, terörizmin bir «ticari teşebbüs» haline geldiğini iddia etti. Herkes terörizme geçici olarak ara verilmesi gereğinde birleşti. Fakat ileri gelecekte rolü ne olacaktı? Çernov, Azev işinin teröristleri lekelediğini fakat terörizmin sistem olarak lekelenmediğini iddia etti. Tenkitçiler ise «Savaşçı Teşkilâtının» kaldırılmasında ısrar ettiler. Son olaylar ihtilâlciler partinin sadece Çarlık rejimine karşı olmadığını gösterdi, ihtilâlde sosyal sınıflar ortaya çıkmıştı ve kişisel terörizmin sınıf mücadelesinde yeri kalmamıştı. Bu da daha sonra bir yarım marksist iddia olarak reddedilmiş ve münakaşa üç yıl daha devam etmiştir, fakat bir kaç tek tük terörist eylem olduysa da artık «sistematik terörizm» kalmamıştı.

1905 ihtilâli sırasında ve sonrasında Kafkaslarda çok sorumsuz terörizm vardı. Anarşist gruplar «Halkın acımasız ve tüm intikâm»ını vaazediyorlardı. Bezmotivniki (saiksizler) adlı bir anarşist grubu «burjuvaya ölüm» ilân ederek hedef seçmeden geliş güzel terörizm düşündüler ve arada sırada da kahvehanelere, lokantalara ve tiyatrolara bombalar atarak bunu yaptılar. Varşovadaki Hotel Bristol ve Odesa'da Café Libman'da saldırılar oldu ki daha sonra belirtildiği üzere burası hiç de zenginin gittiği bir kahvehane değildi. Fakat anarşizmin kendisi Rusya'da etkisizdi ve faaliyetler Sos-

44) Laqueur - op. cit. s. 58.

yal İhtilâlcilerin çok ileriye varan kampanyaları yanında çok daha az sayıda idi. Silahlı mücadele davasına; «Medeniyetin gelirli nefesi»nden şikayet eden ve «Kazmaları ve çekiçleri alın. Saygıdeğer şehirlerin temellerini yıkın, herşey bizim dışımızda sadece ölüm var. Herkes sokağa! İleri! Tahrip et! Öldür.» diyen 1909 Futurist Manifesto'su tarzında bazı çağrılar dışında teorik katkıda bulunmamıştır. Bu çeşit çağrıların mahsus yeri terörizm tarihinde değil fakat ekspresyonist edebiyattadır.

Bu yüzyılın başında Fransız Mühendisi Georges Sorel bilhassa 1908 de yayınladığı en önemli eseri *Reflections sur la Violence*, da ihtilalci sendikacılığın doktrinini kuruyordu. Buna göre toplum militan bir işçi sınıfı ve genel grevle düzelebilirdi. Önemli gayelerden biri Devletin Yıkılması idi. Yeni bir anarşist-sendikalizm felsefesi ortaya koydu.

Sorelin en büyük etkisi radikal sol proleteriya üzerine değil de faşizmin fikriyatçıları üzerine olmuştu⁴⁵.

Rusların verdikleri örnek dünyada ve daha sonraki terörist hareketleri üzerinde muazzam etki yaptı. Etki bütün Avrupa'da duyuldu ve metodları hatta İrlanda'da ve Amerika'da etüd edildi. Polonyalı sosyalistler terörizmin etkisinde kalarak hükümet binalarına saldırılara, kişisel cinayetlere ve «müsadereler» dedikleri bankaların ve trenlerin silahlı soygununa tevessül ettiler. Terörizmin uzun zamandır yaygın olduğu Balkanlarda kuvvetli yansımaları duyuldu. Cazibe tek taraflı değildi: Kravişinski 1870 lerde Hersek'e vuruşmaya gitti ve Kalyayev bir yoldaşa her nekad az bir Rus teröristi mevcut olduğunu biliyorsa da Makedonya'da gerçek bir yaygın terörist hareketinin mevcudiyetini görece kadar yaşayabileceğini ümit ettiğini söylemişti. Fakat Balkan teröristleri ilk önce ve herşeyden önce (ve çok kerre münhasıran) milliyetçi idiler; eğer güney Slavlarının bazıları Bakunin ve Kro-

45) G. SABİNE - A. History of Political Theory (3 rd ed. 1961. s. 893 - 96).

potkin'in yazılarını biliyorlarsa da genç Bosnalıların ideolojik ilhamları Narodnaya Volya'dan ziyade Mazzini'ye dayanıyordu. Narodniki'ye uydukları zahitlikleri ve iffetle benziyorlardı ve inanışlarına göre ancak asil karakterde olanlar siyasi cinayetleri yapabilirlerdi.

1880 lerin sonları ve 1890 ların başlarında Ermeni ihtilâlcilerinin metotlarını büyük çapta Narodnaya Volya'dan aldıklarına dair delil mevcuttur. Türkiye'deki ilk lider Avedis Nazarbek'ti ve nişanlısı tarafından sosyalizme ikna edilmişti. Bildirildiğine göre sadece Rusca biliyordu ve Rus ihtilâlinde yer almıştı. Taşnak Partisinin Programı (1892) ihtilâlciler için «hükümet memurlarını, hafiyeleleri, hainleri, kullananlar ve her türlü sömürücüğü terörize etmek» hedefini bildiriyordu. Rusya da yaşayan Ermenilerle teşkilât bağları sıkı idi. Silahlar Tula silah fabrikasında tecrübe kazanmış işçiler tarafından bir fabrikada imal ediliyor veya (resmi yollardan olmamakla beraber) Tiflis'de Rus Hükümetinin silah deposunda getiriliyordu.

Ermeni terörizm hareketinin karşılaştığı siyasi problemler şüphesiz sui generis (Kendine özel) idi. Bazıları derhal mücadeleyi savunuyorlardı, diğerleri kuvvetlerinin ezilmesine ikaz ederek darbeyi vurmak için Osmanlı Hükümetinin Arabistan'da, Girit'te veya bazı Avrupa Devletleriyle meşgul oluncaya kadar bekleme telkin ediyorlardı. Derhal harekete geçme taraftarları kazandılar ve herhalde hükümeti devirmeyi ümit edemedikleri için stratejileri tahrik üzerine dayandırılmıştı. Saldırıları vahşi intikam tahrik edecek Türklere karşı yaptılar, bunun sonucu Ermeni halkı radikalize olacak, daha da kati olarak katliamın karşısında olacak batılı devletler, yirmi sene önce Bulgarlar lehine yaptıkları gibi bu kez de Ermenilerin lehine müdahale edeceklerdi. Nihayet örneklerinin Osmanlı İmparatorluğundaki diğer milliyetler arasındaki ayaklanmalara yol açacağına, hatta durumdan memnun olmayan Türklere de ilham vereceğini ümit ettiler.

En göze batan eylemleri 1896 Ağustosunda İstanbul'da

Osmanlı Bankasının ele geçirilmesi idi. Fakat sonuçları felaket oldu: Ayaklanan İstanbul halkı ve devlet Ermenileri şiddetle tenkil etti. Avrupa bu haklı müdahaleye pek karışmadı. İhtilâlcileri tenkit eden Ermeni davasının bir dostu «eğer bizim Hınçakçılar ve Drojakistler deli teşebbüslerini devam ettirirlerse bir gün ıslahatın uygulanmasını görecektir çok az Ermeni kalacaktır» diye yazdı.

Ermeni örneği açıkça terörist metotlara başvuran bir milli azınlığın karşılaştığı güçlükleri açıkça göstermektedir. 1966 da Karakozov Çara ateş ettiğinde yoldan geçenlerce tutulmuş ve «deliler bunu sizin için yaptım» diye bağırımları hiç etki yapmamıştı. «Kitleler» ona yardım edeceklerine Çara sadık kalmışlardı. (Çar sordu: bir Polonyalı mısın?). Türk halkının gözlerinde Ermeni teröristler tamamen yabancı ajan, haindiler.

Rus örneği Hindistandaki ihtilâlciler harekete bir canlılık getirmişti. Tilak 1906 da «itirazlar işe yaramaz, dua günleri geçti, İrlanda Japonya ve Rus örneklerine bakınız ve onların metodlarını takip ediniz» diye yazmıştı. Daha pratik mahiyette bir nasihat ta mevcuttu. Bir Rus Kimya mühendisi Senpati Bapat'a 1908 de bomba imali hakkında bir Rusça el kitabı verdi ve bir Rus öğrencide bunu Kuzey Londra'daki «Free India Society» «Hür Hindistan Cemiyeti» yararına tercüme etti. El kitabı Hindistan'a yollandı.

Fakat Narodniki doktrini Hindistan'da hazmedilemeyen unsurlar ihtiva ediyordu, Mazzini'nin yakıcı vatanseverliği çeşitli sosyalist gruplar arasındaki polemikten daha cazipti. İlk Hind terörizminin en ateşli havarisi Savarkar, Mazzini'nin hayatı hakkında Maralhi'ce bir kitap yazdı ki bu da Hindistan Basın Kanununun (Indian Press Act)ın ilk kurbanı oldu.

Hind terörizmi nisbeten nadirdi ve genel olarak etkisizdi; çok kez Hind teröristten hedef aldıkları kurbanlar yerine civardaki masumları öldürmüşlerdir. Bununla beraber

Hint terörizmi bir bakıma ilginçtir, zira Hind gelenekleri ile batı etkilerinin garip bir karışımını ihtiva etmektedir. 1897 de Tilak Hintli asi lider Shivaji'nin iki yüzyıl önce katledilen bir Müslüman General Afzal Hanı bir barış görüşmesinde öldürmekle görevli olduğunu yazdı. Shivaji bunun üzerine bir milli kahraman olup hakkında festivaller yapılmaya başlandı. Parantez içinde Gandhi'nin Shivaji'yi yolunu şaşırmış bir vatansever addettiğini de ilâve edelim. Marathi gazeteleri açıkça yüksek amacın ilham ettiği cinayeti haklı bulmaktaydı. Bu öğretilenle ateşli genç vatanseverler Hindulardı ve bunlar Kongre partilerin reformcu politikalarından nefret ediyorlardı.

Bu mücadele sürüp gitti. Müslüman - Hindu çatışması Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılmasıyla bir derece yumuşadı. Fakat bugün Hindistan'da yaygınlaşan terör eylemleri ve ulusal birliği tehdit eden istikrarsızlıkla karşı karşıyadır.

Hindistan'da bu kargaşa, toplumlararası sürtüşmelerden, tedhişçiliğe dönüşen Sih militancılığından ve bölücülük hareketlerinden kaynaklanıyor. Hindistan, başarı ile yürüttüğü demokratik düzene gölge düşürmeden, yerel makamlarla ve polis ile, terörizmle ve bölücülükle savaşmaya çalışıyor⁴⁶. Hindistan'ın en ciddi sorunu «Sih Terörizmi»dir⁴⁷.

19. Yüzyıl başındaki Sih lideri Ranjit Singh, Pencap eyaletini birleştirmiş, Lahor'u ele geçirip, bir devlet kurmuştur. İngilizler, ancak 1840 yılında Sihleri yenerek, Pencap'a hâkim olabilmıştır.

İngiliz İmparatorluğu, Sihlerle iyi geçinmişse de, onlar bağımsızlık isteğini sürekli seslendirmişlerdir. 1920'de kurulan Akali Dal, yani «Ölümsüzler Örgütü», Pencap'taki Sih tapınaklarını, gerekirse kuvvet kullanarak, yabancılardan temizlemeyi amaçlamıştır.

46) Sami Kohen, Başları Dertte, Yorum, Milliyet, 16.8.1986.

47) Mehmet Barlas, Mihraceden Hanedana, Kıta Ülke Hindistan, Milliyet, 11 Nisan 1986, s. 11.

1947'de Hindistan ikiye bölünürken, Sihler de Pencap'ın kendilerine verilmesini istemişlerdir. Ancak Müslümanların büyük çoğunlukta olduğu Pencap'ın Batı bölümü, Lahor kenti ile birlikte Pakistan'a verilmiş, Doğu Pencap ise (şimdiki başkent Çandigar), Sih çoğunluğu ile Hindistan'ın eyaleti olmuştur...

Bu bölünme sırasında Akali Dal, «Halistan» adı ile bağımsız Sih devleti kampanyasını seslendirmiştir.

Doğu Pencap'taki Hinduların itirazı üzerine, eyalet yine bölünmüş, Hinduların çoğunlukta olduğu bölge, «Hayrana» eyaleti. Sihlerin çoğunlukta olduğu bölge de «Pencap» adını almıştır.

Ancak Sihler de kendi içlerinde, Kongre Partisi, Komünist Partisi ve Akali Dal arasında bölünmüşlerdir. Bu sırada Kongre Partisi, Akali Dal'ı zayıflatmak için, Sihleri kendi içlerinde ikiye bölmüştür... Bu şekilde Akali Dal, ılımlı bir grup olarak kalmış, aşırı ve bağımsızlık yanlıları ise «Dal Hals» örgütünü kurmuşlardır. Suikastlar, sabotajlar birbirini izlemiş, Sih hareketi, Maoizm'le flörte başlamıştır.

1982 yılında Hindistan Cumhurbaşkanlığı'na bir Sih politikacının (Zail Singh) seçilmesi de, gerginliği önlememiş, Bindranwale adındaki Akali Dal liderinin taraftarları, cinayet ve sabotajlara devam etmiştir. Aynı yıl İndra Gandhi, Amritsar kentini kutsal ilan etmiş, bu kentteki Altın Tapınak çevresinde, sigara ve alkol satımı yasaklanmıştır. Ancak bu taviz de, sonuç vermemiştir.

Sonunda 1984 yılında, 30 Mayıs günü Hint Ordusu «Altın Tapınak»ı kuşatmış, 6 Haziran'a kadar süren çatışma sonunda, Bindranwale ve yardımcıları öldürülüp tapınak ele geçirilmiştir.

Bu, Sihlerin aşırılarının, İndra Gandhi'yi öldürmek ve «Nehru Hanedanı» nı sona erdirmek için ant içmelerine da-

yanmış, neticede 31 Kasım günü de, İndra Gandhi iki Sih muhafızı tarafından vurulmuştur.

İndra Gandhi'nin öldürülmesinden sonra ise, Hindular, Delhi ve diğer kentlerdeki Sihlere saldırmış, evlerini, dükkanlarını yakmıştır.. Bu sırada çocuklar diri diri ateşe atılmış, kadınlara tecavüz edilmiştir.

Annesinin ölümünden sonra Rajiv Gandhi, Akali Dal'la anlaşmış, Pencap'ta yeni seçimlere gitmiştir... Ama Sihlerle Sihlerin, daha da önemlisi Hindularla Sihlerin arası açılmıştır. Pencap, şimdi hergün bir suikastın yer aldığı ve her an bir bombanın patladığı bir eyalettir.

Teröristler bazan bilmeyerek büyük felâkete sebep olmuşlardır.

27 Mart 1977 de Kanarya Adalarında Tenerife havaalanında iki Boeing 747 Jumbo jet çarpıştılar, aralarında bir Türk Pan Amerikan Hostesi de bulunan 580 kişi öldü, düzinelerle kişi yaralandı. Bu kaza her iki uçak normal iniş yerleri Las Palmas'da havaalanında yakın bir çiçekçi dükkanında bir terörist bombası patlatıldığından oraya indirilmemiş, yeni bir havalanı olarak Tenerife'e indirilmek istenmişti. Bomba anlaşılan bir ihtardı. Kanarya Adaları teröristleri istemeyerek dünyanın en büyük uçak kazasına sebep olmuşlardı⁴⁸.

Terörizm sebebe göre değil sonuçları dikkate alınarak tarif edilmelidir. Şiddete başvurma saikinin terörizmin tarihinde dikkate alınmaması terörizme başvuranların ileri sürdükleri sebeplerin de dikkate alınmamasını intaç etmez.

Terörizmin «kök sebeplerinin» tesbiti meselenin ortadan kaldırılması için ip uçları verebilir. Belirli bir haksızlığın giderilmesi belirli bir terörist meselesinin ortadan kalkması

48) New York Times, 28 Mart 1977, s. 1.

demektir. Burada terörizm konusunda kullanılan «kök sebep» terimi üzerinde biraz durmak isteriz. İlk olarak «kök sebep» terimi ekseriya sadece Filistin meselesi için kullanılmakta nadiren Avrupa veya Sih terörizminden bahsedilmektedir. Filistin meselesini bütün terörizmin kök sebebi olarak kabul meseleyi çok tehlikeli bir basitleştirmedir. Bu teröristi çekindirecek somut ve doğrudan caydırıcı bir etkiye sahip polis istihbarat ve diplomatik tedbirlerin ihmaline sebep olabilir.

Terörist grupların büyük çoğunluğu Batı ve demokrasi aleyhtarıdır. Ayrıca, Batı Avrupa'da eylem yapan nihilist veya anarşist gruplar dikkate alınırsa her bir terörist olayın saiklerini açık seçik tesbit etmek her zaman mümkün değildir. Ayrıca bazan bir haksızlık tesbit edildiğinde bunu tamir edebilecek bir çare de bulmak mümkün olamaz. Nihayet bazı terörist grupların talepleri o kadar kabul edilmezdir ki, bunlara cevap vermeye teşebbüs bile etmek abestir.

Terörizmin kök sebeplerini yoketme teşebbüsleri çok kez terörün tırmanmasına yol açmaktadır. Orta Doğu'da daimi şekilde bu görülmektedir. Ürdün Filistin Kurtuluş Örgütü anlaşmasının 1985 Şubatında imzalanmasına karşı çıkan Ebu Nidal grubu Kara Eylül Örgütü ismini kullanarak 1985 Martında Roma, Atina ve Lefkoşa'daki Ürdün Havayollarının ofislerine saldırmıştır. Nisanda Roma'daki Ürdün Elçiliğine ve Atina'daki bir Ürdün uçağına tank savar füze atmıştır. Temmuzda aynı grup Madrid'deki Ürdün Havayolları ofisine makinalı tüfek ve el bombası saldırısı yapmış ve Ankara'da Ürdün'lü bir diplomat öldürülmüştür.

IV — MİLLETLERARASI TERÖRİZMLE MÜCADELE YOLLARI

Milletlerarası terörizmin hala dünyaya büyük bir belâ olduğu ve kontrol altına alınamadığı bir gerçektir. Kontrole en büyük engel devletlerin bunu tarifte anlaşılamamalarıdır.

Milletlerarası terörizm terimi devletlerin ve devlet memurlarının terörist eylemlerinden ziyade kişilerin eylemlerini içerir. Bunun için egemen devletin kontrol etmediği kişisel terörist eylemleri «milletlerarası terörizm» denmiştir.

Genellikle dünya çapında milletlerarası, milletlerarası veya dahili olsun terörizmle cinayet, saldırı, adam kaçırmaya veya uçak kaçırmaya gibi suçları ayırmak çok güçtür. Bunun için de «Terörizm» kelimesini terketmek ve meseleye suç işleyenler, hedefler ve şartlar bakımından bakmak gerektiğini savunanlar vardır. Terörizmi milletlerarası ceza hukukunun bir konusu olarak ele almak ileri sürülmüştür. Diğer bir mesele de dünya toplumu ilk dikkatini milletlerarası terörizmin sebeplerine mi yoksa onunla mücadele tedbirlerine mi yöneltecektir. Başka bir deyişle dünya toplumu mücadele tedbirlerini milletlerarası terörizmin temel nedenlerini anlamadan almamalı mıdır? Dünya milletleri arasında milletlerarası terörizmin sebepleri konusunda anlaşma yoktur. Zayıf ve etkisiz hükümetlerin, toplumsal rekabet ve haksızlıkların, sosyal ve ekonomik bozukluklar sebebiyle modernleşmenin durmasının, sosyal hareketsizlikten doğan yüksek seviyede hüsranın veya nisbi mahrumiyet hislerinin terörizmin sebepleri arasında bulundukları zikredilmiştir. Milletlerarası terörizmin karşısında devlet terörizmi vardır. İşkence, apartheid (ırk ayırımı), İsrail'in Batı yakasındaki tatbikatları, ABD'lerinin Vietnam'daki eylemleri, Libya'nın, İran'ın, Suriye'nin bazı grupları desteklemeleri ve bir zamanlar General İdi Amin'in aşırılıkları Devlet terörizmine örnek olarak gösterilmektedir.

Esaslı anlaşmazlıklar sebebiyle dünya toplumu milletlerarası münasebetler için hayati olan diplomatları ve uçaklar gibi hedefleri korumak için sınırlı hareket etmiş, sadece rehine almak bütün devletlerce takbih edilmiş ve teröristlerin cezalandırılmalarına gidilmiştir.

1968'den beri milletlerarası terörist eylemler fevkalâde artmıştır. 1968'e kadar aşağı yukarı yılda 50 olan bu eylemler

1968'den sonra yılda 175 civarına ulaşmıştır. «Terörizmi yok etmek için sebeplerini yok ediniz» fikri terörizmi maalesef yok edemez. Yeni hedeflerin, yeni teknolojinin ortaya çıkması ve dünyadaki terörizm hususundaki anlaşılmasız müsamaha terörizmin artmasına yol açmıştır. Açık sanayi toplumlarında teröristler kolay hedef bulabilmektedirler. Bunlar, büyük uçaklar, süpertankerler, milletlerarası enerji şebekeleri, petrol boruları, nakliye, ticaret ve ulaştırma merkezleri, motorlu konvoylar, denizdeki petrol platformları, mayi halindeki tabii gaz tesisleri, nükleer enerji şebekeleri, elektrikli beyine bağlanmış enformasyon, bilgi işlem şebekeleridir. Kompleks ve birbirine bağlı modern dünya teröristlere kolayca vurulabilen hedef bolluğu sağlamıştır. Teknolojik incelikler ve yokedici potansiyel teröristlere modern toplumun yapısını kolayca parçalanır hale getirecek yeni imkanlar tanımıştır. Nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar teröristlere çekici alternatifler olabilirler. En cazibeli tercih ise insanın taşıyabileceği silahlardır.

Bugün tornavida gibi basit aletlerin bile teröristin işine yaradığını söyleyebiliriz, kolayca saklanabilen füzeler kişi tarafından taşınabilmektedir. Nitekim 1973'te Roma havaalanına inen bir Boeing 747'e böyle bir silahla ateş edilmek istenmişti.

Teknolojik açıdan vurulabilirliğin en bariz örneği uçaklardır. Bu büyük ölçüde teknolojik cevapla hava limanları güvenlik cihazları ile karşılanmıştır. Fakat bunları da bazan atlatmak mümkün olmaktadır.

Terörizmin kontrolü için altı yol düşünülebilir.

İlk kontrol alanı, teknolojik kontrolle kamu ulaştırma araçlarını kullananları araştırma ve mektupları röntgenleme gibi. Etkili olmakla beraber bunlar son derece pahalıdırlar. İkinci kontrol alanı teröristlerle müzakere tekniklerini içerir. Bu da üçüncü kontrol alanı olan istihbaratla ilgilidir. Kim olduklarını ve belirli bir mahalde ne yaptıklarını bilme-

diğiniz bir terörist örgütle etkin müzakere edemezsiniz. Dördüncü kontrol alanı yurtdışında çalışan şirketlerin kendi korumalarını bilhassa adam kaçırmalara karşı yapmalarıdır.

Beşinci kontrol yol, teröristlerle müzakereye girmeme politikasıdır. Türkiye, İsrail ve ABD bunu başarı ile yürütmüşlerdir.

Altıncı kontrol yolu doğrudan askeri kuvvet kullanmaktır. Bunu İsrail Entebbe'de ve ABD Libya'ya karşı kullanmıştır.

«Birine göre terörist diğerine göre kahraman veya hürriyet savaşçısıdır» düşüncesi artık terkedilmelidir. Siyasi suçlular iade edilmez, halbuki bütün teröristler iade edilmelidir, her terörist eylemde bir siyasi unsur olmasına rağmen.

Terörizm içeriği ve saiki dikkate alınmadan takbih ve mahkum edilmelidir.

Burada son derece nazik bir konu da antiterörist tedbirlerin demokratik değerler ve temel insan hakları ile ne derece bağdaşır olduklarıdır. Birçok araştırmalar terörist eylemlerin otoriter veya totaliter hükümetlerin iktidarda oldukları memleketlerde açık demokratik ülkelere nazaran daha az olduklarını göstermektedir. Totaliter hükümetler işkence ve halkın devamlı kontrolü gibi yöntemler kullanırlar ki bunlar, karşı konulmak istenilen terörizmden daha büyük tehlike olup hür bir halkın bunları kabul etmesi düşünülemez.